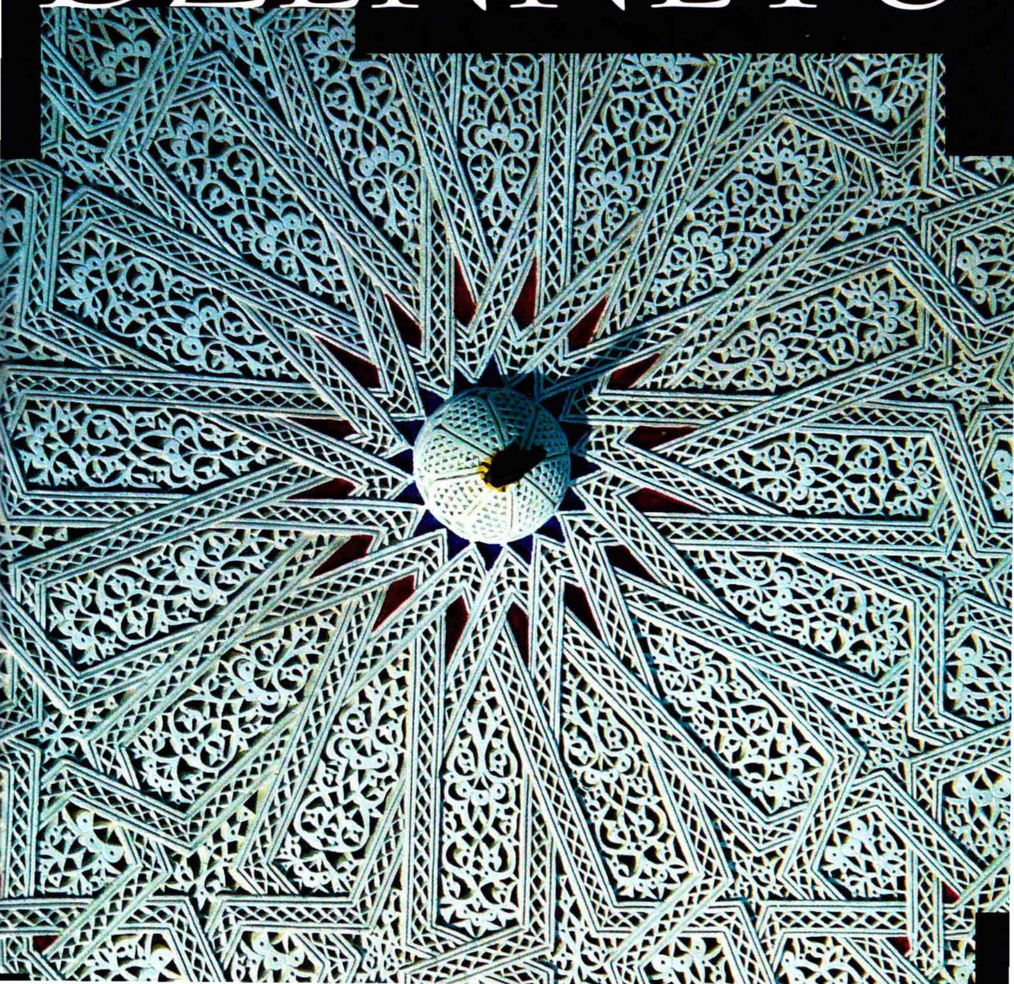
IBN QAJJIM EL-DŽEWZI

KNJIGA O DŽENNETU

IBN QAJJIM EL-DŽEWZI

KNJIGA O DŽENNETU

biblioteka **posebna izdanja**

IBN QAJJIM EL-DŽEWZI

KNJIGA O DŽENNETU

S arapskog preveo Nedim Begović

Naslov originala: الطريق الى الجنه
Autor: الإمام ابن القيم الجوزيه
Sažetak djela: حادى الأرواح الي بلاد الأفراح
Sažetak sačinio: عبد القادر أحمد عطا
Izdanje: مكتبه التراث الإسلامي

IBN QAJJIM EL-DŽEWZI

KNJIGA O DŽENNETU

S ARAPSKOG PREVEO NEDIM BEGOVIĆ

Sarajevo, 2004./1425. h.g

PREDGOVOR

Imam velikan Ibnu'l-Qajjim je poznat po svom dubokom zadiranju u široka obzorja islamskih nauka, podrobnom iznošenju argumenata, sveobuhvatnom poznavanju Sunneta i Kur'ana i upućenošću u ono što je potrebno ljudima da bi hodili pravim putem kao što je naređeno, te da bi se čuvali zabranjenog kao što su upozoreni. Jedna od najvažnijih njegovih knjiga jeste حادالأرواح إلى بلادالأفراح *(Hadi'l-ervah ila biladi'l-efrah, "Vodič duša u područja sreće")*, u kojoj on, u pogledu dženneta i pitanja vezanih za njega, govori veoma podsticajno, na sasvim originalan način, dok u pogledu džehennema i onoga što je u vezi sa njim ne unosi svoju vlastitost, već navodi samo ono što su o tome kazali drugi.

Onaj svijet - Ahiret - polovica je doktrinarnog učenja islama kao sveobuhvatne vjere; to je ono što je poznato kao iman, čiji su svi elementi vezani za onaj svijet. Tako su: meleki i objave i poslanici - svi radi Sudnjeg dana; njihova svrha je da se uspostavi spona između vidljivog ovosvjetskog života i nevidljivog Ahireta na način punog uvjerenja koje ono nevidljivo izdiže na stepen vidljivog. Upravo je to ono što je Poslanik ugrađivao u srca i svijest svojih ashaba, kako je to rekao Hanzala el-Esedi, r.a.: «Allahov Poslanik, s.a.v.s. nam je tako opisivao džennet i džehennem da bismo mi imali utisak da ih gledamo vlastitim očima!« Oživljava-

nje toga života u srcu, umu i mašti temeljni je poticaj praktičnom zaživljavanju Šerijata na Zemlji, dok je njihovo međusobno razdvajanje temeljni poticaj ljudskom trvenju oko ljepota ovoga svijeta, što u konačnici dovodi do toga da ljudi počnu robovati svojim strastima, da ih blagodati ovog svijeta potpuno potčine sebi i da se srce potpuno isprazni od svakog osjećaja odgovornosti u Danu bliskom.

Pošto je ovo Ibnu'l-Qajjimovo djelo velikog obima, tretira različita polja hadisa, nadugo i naširoko izlaže argumente, a bavi se i drugim pitanjima kao što su, npr. nedovoljno jasna Božija imena i atributi, što odgovara samo manjem broju istraživača, naša je želja bila da ova skraćena verzija bude od koristi omladini i običnom svijetu. Smatrali smo korisnim da svedemo Ibnu'l-Qajjimovo djelo na obim koji će odgovarati mogućnostima mladih ljudi kako bi ga usvojili bez poteškoća u razumijevanju i kako ne bi zabasali u njegovim brojnim i dugim stazama.

Naš je zadatak bio:

1. Sačuvati jezik i stil Ibnu'l-Qajjima, bez bilo kakve intervencije na njemu.

2. Sačuvati glavna pitanja, također bez intervencije na njima.

3. Rasteretiti knjigu od sporednih pitanja u koja je autor zalazio, kao što su mezhebska razilaženja o predmetnim pitanjima, o nedovoljno jasnim Božijim imenima i atributima i drugim temama.

4. Spojiti neka poglavlja u jedno poglavlje zbog podudarnosti njihovog značenja i njihovog međusobnog nadopunjavanja.

5. Veoma brojne kur'anske argumente koje autor navodi svesti samo na jedan, dva ili tri, budući da je jedna

rečenica iz Kur'ana dovoljna kao argument za bilo koji stav. Također, napraviti izbor vjerodostojnih hadisa, naročito onih koje prenose Buharija i Muslim ili jedan od njih i izostaviti duge rasprave o njihovom lancu prenosilaca (*senedu*) i tekstu (*metnu*).

6. Precizno naznačiti sve ajete koji se navode, a koji u štampanom primjerku nisu naznačeni, i prokomentarisati izraze koje je bilo nužno protumačiti, na koncizan način, bojeći se opširnosti koja bi nas odvela od našeg cilja.

7. Ispraviti materijalne greške u tekstu knjige koje su počinjene prilikom štampanja i koje su mijenjale smisao teksta.

Time je ova knjiga postala svrsishodna, olakšala ovaj vid naobrazbe širokim krugovima mladih ljudi i običnog svijeta koji nisu mogli ovladati izvornim djelom zbog njegove obimnosti ili ga nabaviti zbog visoke cijene.

Molimo Allaha, dž.š. da ovu knjigu učini iskrenim djelom radi postizanja Njegovog zadovoljstva, svrsishodnom i korisnom za naše potomke zbog navale dunjalučkog koja se raspirila u srcima u današnje vrijeme, kako bi posigurno znali bez imalo sumnje da je ono što je kod Allaha dobro i vječno, i da ćemo svi biti proživljeni radi susreta sa Njim i polaganja računa. Neka je Allahov blagoslov i mir na Muhammeda, njegovu porodicu i njegove ashabe.

Kairo, 2. zu'l-hidždže 1402. h.g
19. septembar 1982. godine

'Abdu'l-Kadir Ahmed 'Ata'

PRVO POGLAVLJE

DOKAZ DA DŽENNET VEĆ POSTOJI

Ashabi Allahovog Poslanika, s.a.v.s., njihovi sljedbenici i generacija muslimana poslije njih, svi učenjaci Sunneta i hadisa, islamski pravnici i pobornici tesavvufa i zuhda čvrsto vjeruju da džennet već postoji i potvrđuju to, oslanjajući se na iskaze Kur'ana i Sunneta i na ono što je poznato u vjeri kao elementarno, shodno naučavanju poslanika, od prvog do posljednjeg, a oni su pozivali svoje narode u džennet i govorili o njemu sve dok se nije razvila klica kaderija[1] i mu'tezilija[2] koji su zanegirali da džennet već postoji i ustvrdili da će ga tek Allah stvoriti na Sudnjem danu.

Do toga ih je doveo njihov pogrešan princip koji su ustanovili, naime, da Allah treba da radi to i to, a ne treba da radi ovo ili ono. Oni kažu: «Stvaranje dženneta prije nagrađivanja je besmisleno, a njegovo održavanje je beskorisno ako u njemu nema stanovnika». Oni tako ograničavaju Uzvišenog Allaha svojim pogrešnim shvatanjima i zabludjelim stavovima i Njegova djela porede sa svojim djelima; odbacuju one dijelove objavljenih sadržaja koji proturječe ovom pogrešnom principu kojeg su postavili Gospodaru ili ih tumače izvan konteksta; smatraju za-

bludjelim i inovatorima one koji se ne slažu sa njima; smatraju obaveznim nešto zbog čega su ismijani od strane umnih ljudi.

Zbog toga muslimani iz prvih generacija u svome vjerovanju navode da su džennet i džehennem stvoreni, a u djelima o različitim sljedbama navodi se da svi sljedbenici Sunneta i hadisa zastupaju ovaj stav i ne razilaze se o tom pitanju.

A da je džennet već stvoren, na to upućuje ajet Uzvišenog Allaha u Kur'anu: «On ga je i drugi put vidio, kod Sidretu'l-muntehaa, kod kojeg je džennetsko prebivalište.» [3] Vjerovjesnik, s.a.v.s. je, dakle, vidio Sidretu'l-munteha i vidio je kod njega džennetsko prebivalište, kao što se **navodi i u hadiskim zbirkama Buharije i Muslima u hadisu o isra'u kojeg prenosi Enes**. Na kraju tog hadisa stoji: «Zatim me je vodio Džibril dok nije stigao do Sidretu'l-muntehaa, prekrivale su ga boje meni nepoznate. Zatim sam ušao u džennet, kad u njemu - biserne kupole, a njegovo tlo misk.»

---

[1] Kaderije su sekta koja je naučavala da čovjek ima potpunu slobodu djelovanja (N. Smailagić, *Klasična kultura islama I*, Zagreb. 1976, str. 299.)

[2] Mu'tezilije su bili krajnje racionalistički orijentisana škola u islamu. Njen utemeljitelj je Vasil ibn 'Ata' (u. 748.), a temeljni su joj principi bili: Božija jednoća (*tevhid*), Božija pravičnost (*'adl*), obećanje i prijetnja (*va'd ve ve'id*), središnji položaj teškog griješnika (*menzila bejne menziletejn*) i naređivanje dobra i odvraćanje od zla (*el-emru bi'l-ma'ruf ve'n-nehju 'ani'l-munker*) (M. M. Sharif, *Historija islamske filozofije I*, preveo Hasan Sušić, ITRO August Cesarec, Zagreb, 1988, str. 219; N. Smailagić, *nav. djelo*, str. 15-154.)

[3] En-Nedžm, 13-15. (U prevođenju ajeta služit ćemo se prijevodom Kur'ana od rahm. Besima Korkuta, a u izvjesnim slučajevima ćemo i sami prevoditi pojedine ajete.)

U hadiskim zbirkama Buharije i Muslima bilježi se hadis od 'Abdullaha ibn 'Umera koji prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s. rekao: «Kad neko od vas umre, bude mu pokazano njegovo mjesto ujutro i naveče, pa ako je stanovnik dženneta, pokaže mu se mjesto među stanovnicima dženneta, a ako je stanovnik džehennema, pokaže mu se mjesto među stanovnicima džehennema, i bude mu rečeno: 'Ovo je tvoje mjesto', dok ga Uzvišeni Allah ne proživi na Sudnjem danu.»

U spomenutim hadiskim djelima (ovdje ćemo navesti predaju iz Buharijinog *Sahiha*) bilježi se od 'Abdullaha ibn 'Abbasa da je rekao: «Desilo se pomračenje Sunca u vrijeme Allahovog Poslanika, s.a.v.s.» a zatim navodi hadis: 'Sunce i Mjesec su dva Allahova znaka, do njihovog pomračenja ne dolazi zbog nečije smrti ili života, pa kada vidite to, spominjite Allaha'. Prisutni su rekli: 'Allahov Poslaniče, vidjeli smo te kako sa svog mjesta uzimaš nešto, a zatim smo te vidjeli kako odustaješ.' Poslanik im je rekao: 'Vidio sam džennet pa sam htio dohvatiti jedan grozd, a da sam ga uzeo, jeli biste ga sve dok traje ovaj svijet'.»

U Buharijinom *Sahihu* se navodi predaja od Esme, kćerka Ebu Bekra, koja prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s. po klanjanju namaza pri pomračenju Sunca rekao: «Džennet mi se toliko približio, pa da sam se usudio, mogao sam vam donijeti iz njega neki od njegovih svježe ubranih grozdova. Približio mi se i džehennem, kad u njemu neka žena (mislim da je rekao) izgrebala je mačka. Upitao sam: 'Šta je sa ovom?', pa mi je

rečeno: 'Zatvorila je mačku dok nije umrla od gladi, nije je hranila, niti je puštala da jede'.»

Slične hadise prenose i Džabir ibn 'Abdullah (Buharijina i Muslimova hadiska zbirka), 'Aiša (Muslimova zbirka), 'Abdullah ibn 'Amr ibnu'l-'As (*Musned* Ahmeda ibn Hanbela i *Sunen* Ebu Davuda).

U Muslimovom *Sahihu* se bilježi hadis od Enesa koji kaže: «Rekao je Allahov Poslanik, s.a.v.s.: 'Tako mi Allaha u čijoj ruci je moja duša, da ste vidjeli ono što sam ja vidio, smijali biste se malo, a plakali mnogo'. Prisutni upitaše: 'A šta si vidio Allahov Poslaniče?' 'Vidio sam džennet i džehennem', odgovori Poslanik.»

U Muvetta'u i Sunenu se navodi predaja od Ka'ba ibn Malika koji kaže: «Rekao je Allahov Poslanik, s.a.v.s.: 'Duša vjernika je ptica koja se hrani sa džennetskog drveta, dok je Allah ne vrati u njegovo tijelo na Sudnjem danu'.» Ovo na nedvosmislen način govori o tome da duša ulazi u džennet prije Sudnjeg dana.

Autori sunena bilježe predaju od Ka'ba ibn Malika (Tirmizi je ocjenjuje vjerodostojnom) koji kaže da je Allahov Poslanik, s.a.v.s. rekao: «Duše šehida dobivaju lik zelene ptice koja se hrani plodovima džennetskog drveća.»

Bilježe se i drugi slični hadisi u Buharijinoj i Muslimovoj hadiskoj zbirci - od Ebu Hurejre, Ebu

Se'ida i Ibn 'Umera, u Muslimovoj zbirci od Ebu Hurejre i Džabira ibn 'Abdullaha, a u Buharijinoj od Enesa.

Ako neko upita: «Zbog čega niste argumentirali stav da džennet već postoji kazivanjem o Ademu, njegovom ulasku u džennet, izlasku iz njega zbog jedenja plodova zabranjenog drveta, kada su to očiti dokazi?», odgovorit će im se: «Iako bi to bili jasni dokazi za većinu, ipak bi ostala određena nedoumica, zbog neslaganja ljudi u pogledu dženneta kojeg je nastanjivao Adem tj. da li je to baš bio Džennet vječnosti kojeg će nastanjivati vjernici na Sudnjem danu?»

Tobožnji dokazi onih koji tvrde da džennet još uvijek nije stvoren

Zagovornici ovog stava kažu: «Da je džennet već stvoren, bilo bi nužno da nestane kad nastupi Kijametski dan i da propadne sve što je u njemu, jer Uzvišeni Allah kaže: 'Sve će, osim Njegovog lica, propasti'. U tom slučaju pomrle bi džennetske hurije i posluga, a Allah, dž.š. je izvjestio da je džennet Kuća vječnosti i oni koji su u njemu vječno ostaju i ne umiru, a Njegovu izjavu nije dozvoljeno zamijeniti nečim drugim, niti derogirati.»

Tirmizi u svom *Džami'u* bilježi hadis od Ibn Mes'uda koji veli: «Rekao je Allahov Poslanik, s.a.v.s.: 'Sreo sam Ibrahima u noći Isra'a i on mi je rekao: *Mu-*

[4] El-Kasas, 88.

hammede, prenesi selam svome ummetu od mene, i obavijesti ih da džennet ima fino tle, da ima najslađu vodu i plodne ravnice, a da je njegovo rastinje: Subhanallah, El-hamdu lillah, La ilahe illallah i Allahu ekber'.» Ovaj hadis je *hasen-garib.*[5] **U istom hadiskom djelu zabilježen je hadis od Džabira koji prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s. rekao**: «Ko rekne: *Subhanallahi ve bi hamdihi* bit će mu zasađena palma u džennetu.» Hadis je *sahih (potpuno vjerodostojan).*

Kažu: Ako je džennet stvoren bez zasada, onda njega ne čine plodne ravnice, pa, prema tome, ni ovo sađenje nema smisla.

U hadiskim djelima Buharije i Muslima bilježi se hadis u kojem Allahov Poslanik, s.a.v.s. kaže: «Onome ko, radi Allaha, sagradi džamiju, Allah će sagraditi kuću u džennetu.» Ova rečenica sadrži uvjet i nagradu i podrazumijeva postignuće nagrade odmah poslije ispunjenja uvjeta, po konsenzusu arapskih jezikoslovaca. Hadis je, inače, vjerodostojno prenesen od Vjerovjesnika, s.a.v.s. posredstvom Osmana, Alije, Džabira, Enesa i 'Amra ibn 'Anbese. Bilo bi apsurdno da onome ko mu šije odijelo čovjek kaže: «Šij mi odijelo!».

Kažu: U predajama se navodi da meleki sade u džennetu sadnice i grade kuće čovjeku sve dok on čini odgovarajuća djela na ovom svijetu, pa ako čovjek

[5] Ocjena *hasen-garib* podrazumijeva da je hadis dobar, ali i neobičan zbog toga što se prenosi samo jednim predanjem, tj. ne postoji neki drugi predajni put koji bi ga potvrdio.

klone, klonu i meleki i obustave daljnji rad. Potom oni kažu: Ovo nisu stavovi novatora i mu‘tezilija, kao što vi tvrdite, jer **Ibn Mezin u svom tefsiru navodi da je Nafi‘, jedan od najboljih poznavalaca Sunneta, kad je bio upitan da li je džennet stvoren ili ne, odgovorio**: «Šutnja o tome je bolja, a Allah najbolje zna.»

Odgovor na ove dokaze

Već je ranije navedeno dovoljno argumenata da džennet već postoji. Stoga, mi kažemo: «Na šta aludirate svojim stavom - da džennet još nije stvoren? Želite li reći da još nije uveden u postojanje, odnosno da će to biti nakon puhanja u rog i proživljenja ljudi iz kabura?» Ovaj stav nije valjan, nužno ga opovrgavaju prethodno navedeni, jasni hadisi, i niko iz ranih generacija muslimana niti sljedbenika Sunneta nije zauzimao takvo stajalište. Ili želite reći da džennet nije stvoren u cjelini i sa svim onim što je Allah obećao u njemu njegovim stanovnicima, da Allah u njemu neprestano stvara nešto, jedno za drugim, pa kada vjernici uđu u njega, Allah će stvoriti u njemu i neke druge stvari?! A upravo to je istina koja se ne može opovrgnuti.

Vaši argumenti ukazuju upravo na to. Hadis kojeg prenosi Ibn Mes‘ud, a kojeg ste naveli, jasno govori o tome da je džennetsko tlo stvoreno, da Allah stvara sadnice u džennetu onome ko čini zikr i daje da se grade kuće kao nagrada za spomenuta djela. Uvijek kada

čovjek čini više dobrih djela, Allah mu poveća nagradu u džennetu. Dakle, sve ovo ne upućuje na to da džennet još nije stvoren.

Što se tiče vašeg pozivanja na riječi Uzvišenog Allaha: «Sve će, osim Njegovog lica, propasti», vi ste, ne razumijevajući ajet, izveli pogrešan zaključak. Vaše argumentovanje stava da džennet i džehennem ne postoje sada navedenim ajetom, slično je pozivanju vaše braće na isti ajet kada govore o prolaznosti dženneta i džehennema, njihovoj propasti i smrti njihovih stanovnika. Stoga, ni vi, ni vaša braća niste došli do prikladnog razumijevanja značenja ovog ajeta. To su učinili ljudi iz prvih generacija i istaknuti muslimanski učenjaci. Mi ćemo navesti nekoliko njihovih tumačenja ovog ajeta:

Buharija kaže u svom *Sahihu*: «Hoće se reći ajetom: 'Sve će, osim Njegova lica, propasti' - osim Njegove vlasti. Neki kažu: 'Osim onih djela kojima se željelo postići Njegovo zadovoljstvo'.»

Imam Ahmed, po kazivanju El-Istahrija, kaže: «Ovo su stavovi učenjaka, znalaca hadisa, sljedbenika Sunneta, od onih koji su bliski vremenu ashaba Allahovog Poslanika, s.a.v.s. pa sve do današnjeg dana. I učenjaci Hidžaza, Šama i drugih područja koje sam upamtio bili su tog stava.

Ko se ne slaže sa nečim od ovih stavova ili ih kritikuje je prijestupnik, novator, onaj koji ostavlja Sunnet i put istine.» Zatim navodi mišljenja i kaže:

«Džennet je već stvoren i ono što je u njemu, džehennem je stvoren i ono što je u njemu, stvorio ih je Uzvišeni Allah, i stvorio je stvorenja koja će ga nastanjivati, i nikada neće nestati oni, niti ono što je u njima. Pa ako se neki novator ili raskolnik poziva na ajet Uzvišenog Allaha: 'Sve će, osim Njegovog lica, propasti' ili slične nedovoljno jasne ajete, reći će mu se: 'Svaka stvar kojoj je Allah propisao prolaznost i propast, propast će. Džennet i džehennem su stvoreni za vječnost i pripadaju budućem, a ne ovom svijetu. Džennetske hurije neće umrijeti na Sudnji dan, nakon puhanja u rog ili bilo kada, jer ih je Allah stvorio za vječnost i nije im propisao smrt'. Ko proturiječi ovome je novator i zalutao je sa pravog puta.»

DRUGO POGLAVLJE

RAZILAŽENJE LJUDI O DŽENNETU KOJEG JE NASTANJIVAO ADEM, A.S.

Munzir b. Se'id u svome tefsiru kaže: «Tumačeći riječi Uzvišenog Allaha upućene Ademu, a.s.: 'Nastanite se ti i tvoja žena u džennetu' [6] - jedna grupa učenjaka kaže: 'Allah je nastanio Adema u Džennetu vječnosti, u kojeg će ući vjernici na Sudnjem danu.' Drugi, pak, kažu: 'To je drugi džennet, Allah ga je stvorio, nastanio u njega samo Adema. Dakle, ne radi se o Džennetu vječnosti.'» Munzir dalje kaže: «Ima mnogo dokaza koji podupiru ovo mišljenje, odnosno koji ga sugeriraju.

El-Maverdi u svome tefsiru kaže da su se ljudi razišli u pogledu dženneta kojeg su nastanjivali Adem, a.s. i Hava i u tom smislu zauzeli dva stava.

Prvi je stav da se radi o Džennetu vječnosti, a drugi da se radi o džennetu kojeg je Allah pripremio za Adema i Havu, učinivši ga mjestom iskušenja, a ne o Džennetu vječnosti kojeg je Allah učinio mjestom nagrade. Oni koji zauzimaju drugi stav dalje se razilaze i zastupaju dva mišljenja.

[6] El-Bekare, 35.

Prvo je mišljenje da se taj džennet nalazi na nebu, jer je Allah spustio Adema i Havu iz njega - to je stav El-Hasana. Drugo je mišljenje da se on nalazi na Zemlji, jer ih je Allah stavio na ispit u njemu zabranom prilaska jednom drvetu, dok su im plodovi ostalog drveća bili dozvoljeni - to je mišljenje Ibn Bahra.

Ibnu'l-Hatib u svome poznatom tefsiru kaže: «Učenjaci imaju različita stajališta o džennetu koji je spomenut u ovom ajetu - da li je bio na Zemlji ili na nebu? Ukoliko je, pak, bio na nebu - da li je to Džennet vječnosti i nagrade ili neki drugi džennet?»

Ebu'l-Kasim el-Belhi i Ebu Muslim el-Asbehani vele: «Ovaj džennet je na Zemlji.» Svoj stav temelje na tome da *ihbat* (إهباط) znači *intikal* (إنتقال) (*premještanje sa jednog na drugo mjesto*), kao što je slučaj sa riječima Uzvišenog Allaha: إهبطوا مصرا («Spustite se u grad»). I Ebu Hanife je ovog stava.

Po drugom mišljenju, kojeg zastupa El-Džibai, taj džennet je bio na sedmom nebu.

Po trećem mišljenju, kojeg zastupa većina naših autoriteta, ovaj džennet je mjesto nagrade. Njega prihvata i Ebu 'Isa er-Rummanijj i kaže: «To je stav El-Hasana, Vasila i većine naših autoriteta.»

Po četvrtom mišljenju sve su mogućnosti otvorene, a dokazi suprotstavljeni, tako da je neophodno više se zadržati na ovom pitanju, a ne olahko preći preko njega. Ebu Zejd el-Malikijj kaže: «Pitao sam Ibn Nafi'a

o džennetu, da li je stvoren, pa je on rekao: 'Šutnja je u ovom slučaju bolja'... To je Ibn 'Ujejne rekao govoreći o riječima Uzvišenog Allaha: «U njemu nećeš ni ogladnjeti, ni go biti». On smatra da je džennet kojeg je nastanjivao Adem, a.s. bio na Zemlji. Inače, i Ibn Nafi' i Ibn 'Ujejne su autoriteti u nauci.»

Ibnu'l-Hatib zaključuje: «Mi nismo kazali ništa osim spomenutih stavova. Pa ako je džennet kojeg je nastanjivao Adem, a.s. bio Džennet vječnosti, vječnost je u njemu. Mi smo se orijentisali shodno Kur'anu, dok su se neki drugi ravnali prema nečemu što nije zasnovano na čvrstim temeljima. Mi ćemo još izložiti dokaze dviju grupa učenjaka (koji su se razišli u ovom pitanju, prim. prev.) i, ako Bog da, pojasnit ćemo šta im ide u prilog, a šta ih demantira.»

TREĆE POGLAVLJE

ARGUMENTI DVIJU GRUPA, DOKAZI KOJI IM IDU U PRILOG I ONI KOJI IH DEMANTIRAJU

Argumenti onih koji smatraju da se radi o Džennetu vječnosti

Kažu: Ovo što mi tvrdimo jest ono što je Allah ugradio u samu ljudsku narav, tako da ljudima i ne pada na pamet ništa drugo. Većina njih čak i ne zna da tu ima kakvog sporenja. Kažu: **Muslim bilježi u svom *Sahihu* od Ebu Hurejre i Huzejfe**: «**Rekao je Allahov Poslanik, a.s.**: 'Uzvišeni Allah će sakupiti ljude, a vjernici će stojati dok im se ne približi džennet, pa će dovesti Adema, a.s. i reći: *O oče naš, otvori nam džennet*. On će reći: *Nije li vas iz dženneta izveo upravo grijeh vašeg oca*?'» Muslim citira hadis do kraja. Ovaj hadis ukazuje na to da je džennet, iz kojeg je Allah, dž.š. izveo Adema, a.s. isti onaj za kojeg će vjernici tražiti od Adema, a.s. da im ga otvori.

U hadiskim djelima Buharije i Muslima zabilježen je i hadis o Ademovom i Musaovom međusobnom sporenju u kojem Musa pored ostalog kaže: «Ti i tvoj poriv ste nas izveli iz Dženneta.» Prema tome, da je taj džennet bio na Zemlji oni bi u tom slučaju izašli samo iz bašči a ne iz samog dženneta.

U suri El-Bekare stoji: «I šejtan ih navede da zbog drveta posrnu i izvede ih iz onoga u čemu su bili. 'Siđite!' - rekosmo Mi - 'jedni drugima ćete neprijatelji biti, a na Zemlji ćete boraviti i do roka određenog živjeti!'» [7] Ovaj ajet ukazuje sa dva aspekta na to da je njihovo silaženje bilo iz dženneta na Zemlju.

Prvi je da izraz *ihbitu* (اهبطوا) znači *spuštanje sa višeg na niži nivo*. Drugi je da riječi «... a na Zemlji ćete boraviti» dolaze nakon riječi «siđite», što ukazuje na to da oni prije toga nisu bili na Zemlji. To se potvrđuje i ajetom sure Al-A'raf: «'Na njoj ćete živjeti, na njoj umirati i iz nje oživljeni biti' - reče On.» [8] Da je džennet bio na Zemlji, oni bi živjeli na njoj i prije i poslije izlaska iz njega.

Allah, dž.š. je opisao džennet Adema, a.s. karakteristikama koje ima samo Džennet vječnosti, rekavši: «U njemu nećeš ni ogladnjeti, ni go biti, u njemu nećeš ni ožednjeti, ni žegu osjetiti.» [9] To ne može biti na ovom svijetu, jer kad bi čovjek bio na najboljem staništu na Zemlji, nešto bi ga od toga ipak pogodilo.

Slavljeni Allah je u navedenom ajetu postavio glad i žeđ naspram golotinje i žege. Glad je teškoća čovjekove nutrine, a golotinja tijela njegove vanjštine. Također, žeđ je muka čovjekove nutrine, a žega je muka njegove vanjštine. Stoga je Allah, dž.š. odstranio od stanovnika

[7] El-Bekare, 36.
[8] El-E'raf, 25.
[9] Ta ha, 118-119.

dženneta teškoće i muke njihove nutrine i vanjštine - to je nagrada koja pripada stanovnicima Dženneta vječnosti.

Da je taj džennet bio na ovom svijetu, Adem, a.s. bi znao da Iblis nije govorio istinu kada mu je rekao: «Hoćeš li da ti pokažem drvo besmrtnosti i carstvo koje neće nestati?»[10] Adem, a.s. je znao da je ovaj svijet prolazan i da vlast na njemu nije vječna.

Riječ *džennet* dolazi sa određenim članom na svim mjestima, kao npr. u riječima Uzvišenog: اسكن أنت و زوجك الجنة («Nastanite se ti i tvoja žena u džennetu»)[11] i sličnim primjerima. Oni kojima se obraćamo ne znaju ni za jedan drugi džennet osim za Džennet vječnosti kojeg je Svemilosni obećao Svojim robovima na budućem svijetu. Ime *džennet* je postalo općepoznato i stoga, gdje god je navedeno, upućuje svojim značenjem na džennet za koji znaju srca vjernika.

Kad bi se tim izrazom mislilo na neki drugi džennet, on bi u tom slučaju bio naveden u neodređenom obliku, bio bi vezan nekim dometkom ili kontekstom koji bi ukazivao na to da se radi o džennetu na Zemlji. Prvi slučaj imamo u riječima Allaha, dž.š.: جنتين من أعناب («Dva vrta lozom zasađena")[12]. Drugi slučaj je prisutan u Njegovim riječima: ولو لا إذ دخلت جنتك («A zašto nisi, kad si u vrt svoj ušao...»)[13],

[10] Ta ha, 120.
[11] Fatir, 6.
[12] El-Kehf, 32.
[13] El-Kehf, 39.

dok treći imamo u Njegovim riječima: إنا بلوناهم كما بلونا أصحاب الجنة («Mi smo njih na kušnju stavili, kao što smo vlasnike jedne bašče na kušnju stavili») [14].

Argumenti onih koji smatraju da se radi o džennetu na Zemlji

Kažu: «Allah, dž.š. nas je obavijestio preko svih Svojih poslanika da će se u Džennet vječnosti ući na Sudnjem danu, te vrijeme ulaska u njega još nije došlo».

Kažu: «Allah, dž.š. je opisao džennet koji je spremljen za bogobojazne kao stanište (Daru'l-mukameh), pa onaj ko uđe u njega nastaniće ga zastalno, a Adem nije zastalno nastanio džennet u koji je ušao. Opisao ga je i kao Džennet vječnosti (Džennetu'l-huld), a Adem nije ostao vječno u njemu. Opisao ga je, također, kao mjesto sevapa i nagrade, a ne zaduženja, naredbi i zabrana, i kao mjesto spasa, a ne iskušenja i ispita, a Adem je iskušan u njemu sa velikim iskušenjem. Opisao ga je i kao mjesto u kome niko nikada neće iskazati nepokornost Allahu, a Adem je bio neposlušan svom Gospodaru u džennetu u kojeg je ušao. Nazvao ga je Kućom spasa (Daru's-selam), a Adem, a.s. i Hava nisu spašeni u njemu od grijeha. Za one koji uđu u njega On kaže: 'Oni odatle neće izvedeni biti.' [15] A izveo je iz njega Adema, a.s. i Havu. Za džennet Allah, dž.š., također, kaže: 'Nema praznih bes-

[14] El-Kalem, 17.

[15] El-Hidžr, 48.

jeda u njemu, niti pobuda na grijeh',[16] a Adem je slušao u njemu praznu besjedu Iblisa i njegovo nagovaranje na grijeh. Allah je nazvao džennet Kućom iskrenosti (Mak'adu sidk), a Iblis je slagao u njemu i zakleo se na svoju laž.»

Kažu: «Uzvišeni Allah je rekao melekima: 'Ja ću stvoriti namjesnika na Zemlji' [17], a nije rekao: 'Stvoriću ga u džennetskom prebivalištu'. Meleki su na to rekli Uzvišenom: 'Zar ćeš stvoriti onoga ko će na njoj nered činiti i krv prolijevati?'. Apsurdno je da to bude u džennetskom prebivalištu.»

Kažu: «Nema spora oko toga da je Allah, neka je Slavljen, stvorio Adema na Zemlji, a nigdje nije spomenuto da ga je nakon toga prenio na nebo. Da je Allah, dž.š. to učinio, sigurno bi bilo spomenuto (u Kur'anu, prim. prev.), jer bi to bio jedan od najvećih Allahovih znakova. To bi značilo da je Adem, a.s. uzdignut, tijelom i dušom, sa Zemlje do iznad nebesa.»

Kažu: «Poznato je da ono što se nalazi iznad nebesa nije primjereno mjesto promjenljivoj zemaljskoj glini koja uslijed mijenjanja svog stanja poprima neugodan zapah; da je njezino mjesto na Zemlji.»

Kažu: «Kada se uzme u obzir sve ono što je rekao Allah, neka je slavljen: da je stvorio Adema od zemlje i učinio ga namjesnikom na Zemlji, da ga je Iblis nago-

---

[16] Et-Tur, 23.

[15] El-Bekare, 30.

varao na grijeh u mjestu u koje ga je Allah nastanio nakon što ga je spustio sa neba, zato što nije učinio sedždu (Ademu, a.s.), da je Allah obavijestio meleke da će stvoriti namjesnika na Zemlji, da je Vječni džennet mjesto nagrade i sevapa, a ne ispita i zaduženja, da u tom džennetu nema praznog govora, nagovaranja na grijeh, niti laganja, da onaj ko uđe u njega, neće iz njega izaći, neće biti nesretan, neće tugovati i bojati se, niti će spavati, da ga je Allah zabranio nevjernicima, a Iblis je vođa nevjerstva - kad se svi ti argumenti objedine i kad o tome razmisli onaj ko je nepristrasan i kome su izneseni argumenti, te se uputi za njima i čuva se od propasti slijepog slijeđenja (*taklida*), biće mu jasna ispravnost ovog stava, a Allah zna ko je u pravu.»

ČETVRTO POGLAVLJE

VRATA DŽENNETA

Broj vrata dženneta

U hadiskim zbirkama Buharije i Muslima bilježi se hadis Ebu Hazima koji on prenosi od Sehla b. Se'ida, naime, da je Allahov Poslanik, a.s. rekao: «Džennet ima osam vrata, jedna od njih se zovu *Er-Rejjan*, a na njih će ulaziti samo postači.»

U istim hadiskim zbirkama bilježi se od Ebu Hurejre: «Rekao je Allahov Poslanik, a.s.: 'Ko par nečega potroši na Božijem putu, bit će pozvan sa vrata Dženneta: *O robe Božiji, eto dobra*! Pa onaj ko bude od onih koji su obavljali namaz, bit će pozvan sa vrata namaza, onaj ko bude od onih koji su bili u džihadu, bit će pozvan sa vrata džihada, onaj ko bude od onih koji su davali zekat, bit će pozvan sa vrata zekata, a onaj ko bude od onih koji su postili, bit će pozvan sa vrata po imenu *Er-rejjan*.' Ebu Bekr je tada rekao: 'Draži si mi i od oca i od majke, Allahov Poslaniče, onaj ko bude pozvan s nekih od tih vrata nikakvu nuždu neće imati, pa hoće li iko biti pozvan sa svih tih vrata?' Poslanik, a.s. je odgovorio: 'Da, a nadam se da ćeš ti biti jedan od takvih' .»

U Muslimovom *Sahihu* se navodi da je Omer b. el-Hattab rekao: «Svako od vas ko se abdesti, pa upotpuni abdest, a zatim rekne: 'Svjedočim da nema boga sem Allaha Jedinog i da On nema druga, i svjedočim da je Muhammed Božiji rob i poslanik', otvorit će mu se osam vrata dženneta, te će ući u njega na ona koja on hoće». **Tirmizi** dodaje nakon svjedočenja: «Allahu, učini da budem od onih koji se mnogo kaju i onih koji se čiste.» **Ebu Davud i Imam Ahmed** dodaju riječi: «Zatim podigne svoj pogled prema nebu, i rekne...».

Imam Ahmed bilježi predaju od Enesa koju on vezuje za Poslanika, a.s.: «Ko uzme abdest, pa ga upotpuni, a zatim rekne tri puta: 'Svjedočim da nema boga sem Allaha i da On nema druga, i svjedočim da je Muhammed Njegov rob i poslanik', otvorit će mu se osam vrata dženneta, ući će na ona koja on hoće.»

Ibn Madže bilježi da je 'Utbe b. Abdullah es-Sulemi rekao: «**Čuo sam Allahovog Poslanika, a.s. da je rekao**: 'Svakom muslimanu kome umre troje djece prije nego što postanu punoljetni, zateći će osam vrata dženneta, ući će na koja on hoće'.»

Obim vrata dženneta

Prenosi se od Ebu Hurejre da je rekao: «U rukama Allahovog Poslanika, a.s. je bila zdjela sa poparom i mesom, pa je on uzeo plećku, a to mu je bio najdraži dio

ovce, jako je zagrizao i rekao: 'Ja ću biti prvak ljudi na Sudnjem danu.' Zatim je zagrizao drugi put i ponovio: 'Ja ću biti prvak ljudi na Sudnjem danu.' Kada je vidio da ga ashabi ne pitaju ništa, rekao je: 'Zašto ne pitate: kako?' Oni su upitali: 'Kako, Allahov Poslaniče?' On je odgovorio: 'Ljudi će se Gospodaru svjetova vratiti, i On će učiniti da oni čuju glasnike koji će ih dozivati, i vid će im učiniti oštrim!', pa je citirao hadis o šefa'atu u cijelosti i rekao na njegovom kraju: 'Onda ću krenuti i doći ispod 'Arša, učinit ću sedždu svom Gospodaru, pa će mi Gospodar svjetova dati položaj kojeg nije dao nikome prije mene i neće ga dati nikome poslije mene. Potom ću ja reći: *Gospodaru, moji sljedbenici, moji sljedbenici*. Gospodar će reći: *Muhammede, uvedi od svojih sljedbenika one koji neće polagati račun na desna vrata, oni će se pridružiti ljudima koji su ušli na ostala vrata*. 'Tako mi Onoga u čijoj ruci je Muhammedova duša, doista je razdaljina između dva krila džennetskih vrata poput razdaljine između Mekke i Hedžera [18] ili Mekke i Busre'.» [19] (postoji saglasnost o vjerodostojnosti ovog hadisa).

U navedenom hadisu nema proturječja, skrivene mahane, niti nepravilnosti. Postoje i druge predaje na ovu temu, ali su apokrifne ili slabe.

Sljedbenici Muhammeda, a.s. će imati svoja vrata na koja će, mimo drugih naroda, ući u džennet. Tako se u

[18] Oblast u Bahrejnu.
[19] Mjesto u južnoj Siriji.

Ahmedovom "Musnedu" bilježi hadiska predaja od Ibn 'Umera koji prenosi od Vjerovjesnika, a.s.: «Vrata na koja će unići moj ummet široka su koliko tri jahačeva konaka; oni će se tako tiskati na njima da će skoro ostati bez ramena!»

Taberani prenosi da je Lukajt ibn 'Amir izišao i otišao Allahovom Poslaniku, a.s. Rekao je: «Upitao sam: 'Allahov Poslaniče, šta su džennet i džehennem?' Poslanik je odgovorio: 'Da te Bog poživi, džehennem ima sedam vrata, između svaka dvoja vrata putnik bi išao sedamdeset godina, a džennet ima osam vrata, između svaka dvoja putnik bi išao sedamdeset godina.»

Ovdje se radi o razdaljini između dvoja vrata, jer širina jednih vrata, koja je određena razdaljinom između Mekke i Busre, ne odgovara ovoj razdaljini.

PETO POGLAVLJE

GDJE SE NALAZI DŽENNET?

Uzvišeni Allah kaže: «On ga je i drugi put vidio, kod Sidretu'l-muntehaa kod kojeg je džennetsko prebivalište.» [20] Utvrđeno je da se Sidretu'l-munteha nalazi iznad neba, a nazvano je tako zato što je to krajnja granica do koje dopire ono što dolazi od Allaha te se odatle uzima, kao i ono što se uzdiže k Njemu odatle se uzima.

Uzvišeni Allah, također, kaže: «A na nebu je opskrba vaša i ono što vam je obećano.» [21] **Ibn Ebi Nedžih, pozivajući se na Mudžahida, kaže**: «Ovdje se misli na džennet.» Tako su ljudi to prihvatili od njega. [22] **Ibnu'l-Munzir u svom tefsiru, a također i neki drugi autori, navode predaju od Mudžahida u kojoj on kaže**: «Ovdje se misli na džennet i džehennem.» [23] Ovo mišljenje zahtijeva tumačenje zato što se džehennem nalazi na najnižoj razini, a ne na nebu.

---

[20] En-Nedžm, 13-15.
[21] Ez-Zarijat, 22.
[22] *Ed-Durru'l-mensur*, 198/4.
[23] Ibid.

Značenje navedenog mišljenja nalazi se u predaji Ibn Ebi Nedžiha i predaji koju Ebu Salih prenosi od Ibn 'Abbasa, naime: «I dobro i zlo dolaze sa neba.» Prema ovome, pretpostavke dženneta i džehennema se u postojanoj dimenziji nalaze na nebu; potječu od Allaha, dž.š.

Ebu Ne'im bilježi da je 'Abdullah ibn Selam rekao: «Najplemenitije Allahovo stvorenje je Ebu'l-Kasim, a džennet se nalazi na nebu.» Od Ibn 'Abbasa prenosi da je rekao: «Džennet je iznad sedmog neba, a Allah će ga postaviti na Sudnjem danu gdje bude On htio, a džehennem je na sedmoj zemlji.» [24]

Ibn Mendeh bilježi da je Ibn Mes'ud rekao: «Džennet je na četvrtom nebu, a kada bude Sudnji dan, Allah će ga postaviti gdje On želi, a džehennem je na sedmoj zemlji, a kada bude Sudnji dan Allah će ga postaviti gdje On bude htio.» [25]

Mudžahid kaže: «Pitao sam Ibn 'Abbasa gdje je džennet», a on je odgovorio: «Iznad sedam nebesa.» Upitao sam: «A gdje je džehennem?» On je rekao: «Ispod sedam naslaganih mora.» [26]

U *Sahihu* se navodi: «Kada tražite od Allaha, tražite od Njega Firdevs, jer je to centar i najviši dio dženneta, iznad je prijestolje Svemilosnog (و فوق عرش الرحمن), a iz njega izviru džennetske rijeke.» Naš učitelj Ebu'l-

[24] Ebu Ne'im, *El-Mustahredž*, str. 465.
[25] Hafiz Isma'il el-Isfehani, *Sijeru's-selefi's-salihin*, str. 302.
[26] *Ed-Durru'l-mensur*, 199/4.

Hadždžadž el-Murijj veli: «Ispravna je predaja onih koji prenose (و فوقه) - njegov vrh sa dammom na slovu f, kao imenicu, a ne prijedlog. To znači da je krov Firdevsa prijestolje Svemilosnog».

ŠESTO POGLAVLJE

KLJUČ DŽENNETA

Imam Ahmed u svom *Musnedu* bilježi od Mu'aza ibn Džebela: **«Rekao je Allahov Poslanik, a.s.**: 'Ključ dženneta je svjedočenje da nema boga sem Allaha.'»

Buharija u svom *Sahihu* bilježi od Vehba ibn Munebbeha da je Poslanik, a.s. bio upitan: «Nije li ključ dženneta svjedočenje da nema boga sem Allaha?» On je odgovorio: «Svakako, ali svaki ključ ima zupce, pa ako doneseš ključ koji ima zupce, bit će ti otvoren džennet, a ako ne doneseš neće ti biti otvoren.»

Ebu'š-Šejh navodi da je Jezid ibn Suhbera rekao: «Sablje su ključevi dženneta.»[27]

U *Musnedu* Ahmeda ibn Hanbela bilježi se hadis od Mu'aza ibn Džebela: «Rekao je Allahov Poslanik, s.a.v.s.: 'Hoćeš li da te uputim na jednu od džennetskih kapija?' Rekao sam: 'Svakako.' Poslanik je rekao: '(To su riječi) Nema moći ni snage osim sa Allahom.'»

---

[27] Izjavu bilježži Ibnu'l-Mubarek od Jezida u *Kitabu'l-džihadu*, str. 36.

Ebu Ne'im bilježi od Enesa: «Upitao je neki beduin: 'Allahov Poslaniče, šta je ključ dženneta?' Poslanik, a.s. je rekao: '(To su riječi) nema boga sem Allaha.'»

Korištenje kapijama znanja

Allah, dž.š. je za svaku obavezu odredio ključ kojim se ona otvara: ključ namaza je čistoća, ključ hadždža je ihram, ključ dobročinstva je iskrenost, ključ dženneta je priznavanje Allahove jednoće, ključ znanja je lijepo pitanje, ključ pobjede je strpljivost, ključ povećanja opskrbe je zahvalnost, ključ prijateljstva je ljubav i sjećanje, ključ želje za Ahiretom je skromnost na dunjaluku, ključ vjerovanja je razmišljanje o onome o čemu Allah, dž.š. traži od svojih robova da razmišljaju, ključ ulaska kod Allaha jesu predanost srca i njegova pripadnost Njemu, te iskrenost u postupanju, ključ života srca je promišljanje Kur'ana, skriveno obraćanje u ranim jutrima i ostavljanje grijeha, ključ opskrbe je trud i traženje oprosta od Allaha, ključ moći je pokoravanje Allahu i Njegovom Poslaniku, a ključ spremnosti za budući svijet je ne pouzdavati se u pustu nadu.

Korištenje kapijama znanja je vrlo važna tema jer se tu radi o spoznaji ključeva dobra i zla. Uzvišeni Allah je, naime, odredio za svako dobro i zlo određeni ključ i kapiju, pa je tako npr. učinio politeizam i oholost ključem džehennema, alkohol ključem svakog grijeha, svirku ključem bluda, lijenost ključem neuspjeha i lišenosti,

griješenje ključem nevjerstva, a tvrdičluk ključem škrtosti i prekidanja rodbinskih veza.

Stoga, čovjek treba da obrati veliku pažnju na spoznaju ključeva i onoga za što su namijenjeni, a Allah, dž.š. stoji iza njegovog uspjeha i pravosti, Njemu pripadaju vlast, zahvala, blagodarnost i blagodat.

SEDMO POGLAVLJE

DO DŽENNETA IMA SAMO JEDAN PUT

U ovome su bili saglasni svi poslanici, od prvog do posljednjeg, neka je Allahov blagoslov i mir na sve njih. Međutim, do džehennema ima više puteva nego što se može utvrditi. Stoga je Allah, dž.š. odredio samo jedan put do dženneta, a više njih do džehennema. U tom smislu On kaže: «I doista, ovaj moj put je ispravan, pa ga se držite, i ne slijedite druge puteve pa da vas odvoje od puta Njegova.»[28]

Allah, dž.š., također, kaže: «Allahovo je da vas uputi na pravi put, a ima ih i krivih.»[29] To znači da postoji put koji odstupa od cilja, a to je put zablude.

Ibn Mes'ud kaže: «Nacrtao nam je Allahov Poslanik, a.s. liniju i rekao: 'Ovo je Allahov put'. Zatim je nacrtao više linija desno i lijevo od te linije i rekao: 'Ovo su drugi putevi, a na svakom od njih se nalazi šejtan koji poziva na taj put'. Potom je proučio: 'I doista, ovaj moj put je ispravan, pa ga se držite, i ne slijedite druge puteve'.»[30]

---

[28] El-En'am, 153.
[29] En-Nahl, 9.
[30] El-En'am, 153.

Ako bi neko upitao: «Uzvišeni Allah je rekao: 'Od Allaha vam dolazi svjetlost i Knjiga jasna kojom Allah upućuje na puteve spasa one koji nastoje da steknu zadovoljstvo Njegovo'[31], odgovorit će mu se: 'To su putevi koji se - svi oni - nalaze na jednoj stazi; oni su poput trkaćih konja i njihovih staza: sve se one nalaze na jednoj velikoj stazi; to su, zapravo, putevi ogranaka vjerovanja koje ono objedinjuje kao što stablo drveta objedinjuje svoje grane i ogranke.'»

Ovi putevi podrazumijevaju odazivanje pozivu Muhammeda, a.s., vjerovanjem u ono o čemu je on izvijestio i pokoravanjem onome što je on naredio, a put u džennet je upravo odazivanje onome koji poziva u njega, nema drugog puta do njega.

Buharija bilježi u svom *Sahihu* da je Džabir rekao: «Došli su meleki Vjerovjesniku, a.s. pa su neki od njih rekli: 'On spava'. Drugi su rekli: 'Oči spavaju, ali je srce budno'. Potom su rekli: 'Ovaj vaš domaćin je jedan primjer, pa deder ga navedite'. Kazali su: 'On je poput čovjeka koji sagradi kuću i napravi gozbu, a zatim pošalje glasnika, pa onaj ko se odazove glasniku, ući će u kuću i jesti na gozbi.' Na to su drugi meleki rekli: 'Protumačite mu to, da sazna'. Onda su neki od njih kazali: 'Oči spavaju, a srce je budno; kuća je džennet, a glasnik je Muhammed, a.s. Onaj ko se pokorava Muhammedu, pokorava se i Allahu, a onaj ko se ne pokorava Muha-

[31] El-Maide, 15-16.

mmedu, ne pokorava se ni Allahu. Muhammed je razdjelnik ljudi.'«

Tirmizi bilježi predaju od Džabira u kojoj stoji: «Allah je vladar, kuća je islam, dom je džennet, a ti si, Muhammede, poslanik, pa onaj ko se odazove tebi, ući će u islam, a onaj ko uđe u islam, ući će u džennet, a onaj ko uđe u džennet, jest će ono čega ima u njemu.»

Tirmizi je ocijenio vjerodostojnim hadis kojeg prenosi Ibn Mes'ud, a koji glasi: «Allah je sagradio džennet i poziva Svoje robove u njega, pa onaj ko Mu se odazove ući će u džennet, a onoga ko Mu se ne odazove kaznit će.»

OSMO POGLAVLJE

NIVOI DŽENNETA I NJEGOV NAJVIŠI STEPEN

Uzvišeni Allah kaže:

فضّل الله المجاهدين بأموالهم و أنفسهم على القاعدين درجة و كلا وعد الله الحسنى و فضّل الله المجاهدين على القاعدين أجرا عظيما.

«One koji se budu borili imecima svojim i životima svojim Allah će odlikovati čitavim stepenom nad onima koji se ne budu borili, i On svima obećava lijepu nagradu. Allah će borcima, a ne onima koji se ne bore, dati veliku nagradu, počasti od Sebe i oprost i milost, a Allah prašta i samilostan je.»[32]

Ibn Džerir bilježi da je Ibn Muhajriz rekao: «Riječi *deredžatun minhu* (*počasti od Sebe, stepene od Sebe, deredže od Sebe)* podrazumijevaju sedamdeset deredža, a između dvije deredže je rastojanje koje trkaći konj prelazi za sedamdeset godina.»

Ibnu'l-Mubarek kaže da riječi Uzvišenog Allaha *Lehum deredžetun 'inde Rabbihim (Njima pripadaju počasti (stupnjevi) kod njihovog Gospodara*) znače: «Jedni

[32] En-Nisa, 95-96.

će ljudi biti bolji od drugih, pa će onaj koji je više odlikovan vidjeti odlikovanje onog nižeg od sebe, a onaj koji budu na nižem stupnju od njega neće vidjeti da je bilo ko od ljudi više odlikovan od njega.»

Uzvišeni Allah, također, kaže: «Pravi vjernici su samo oni čija se srca strahom ispune kad se Allah spomene, a kad im se riječi Njegove kazuju, vjerovanje im učvršćuju i samo se na Gospodara svoga oslanjaju, oni koji namaz obavljaju i dio onoga što im Mi dajemo udjeljuju. Oni su, zbilja, pravi vjernici. Njima pripadaju počasti kod Gospodara njihova i oprost i opskrba plemenita.»[33]

U hadiskim zbirkama Buharije i Muslima bilježi se od Ebu Se'ida da je Allahov Poslanik, a.s. rekao: «Stanovnici dženneta će vidjeti stanovnike odaja iznad njih kao što vide blistavu zvijezdu koja prolazi horizontom (من الأفق) sa istoka ili zapada, zbog razlika među njima u odlikovanjima.» Ashabi su upitali: «Allahov Poslaniče, jesu li to prebivališta vjerovjesnika, koje neće dostići niko drugi osim njih?» Poslanik je rekao: «Naravno da hoće, tako mi Onoga u čijoj ruci je moja duša, to će biti ljudi koji su vjerovali u Allaha i odazivali se vjerovjesnicima.»

Kod Buharije stoji (فى الأفق) (na horizontu), što je jasnije. Izraz *gabir* označava onoga koji odlazi, koji ide

---

[33] El-Enfal, 2-4.

ka svom skorom zalasku. Navođenjem u usporedbi upravo te zvijezde, mimo one koja stoji uporedo s najgornjom tačkom, žele se naglasiti dvije stvari: 1. (krajnja) udaljenost te zvijezde od očiju koje je gledaju; 2. da se džennet sastoji od stupnjeva od kojih su jedni viši od drugih makar što oni više ne stoje uporedo s nižima, poput vrtova koji se pružaju od vrha do podnožja jedne planine. Opet, Allah najbolje zna!

Imam Ahmed bilježi od Ebu Hurejre da je Allahov Poslanik, a.s. rekao: «Doista će stanovnici dženneta vidjeti u džennetu jedni druge kao što se vi vidite međusobno ili kao što vidite blistavu zvijezdu koja zalazi na horizontu i pojavljuje se, zbog razlika među njima u odlikovanjima.» Ashabi su upitali: «Allahov Poslaniče, jesu li to vjerovjesnici?» On je odgovorio: «Naravno, a tako mi Onoga u čijoj ruci je moja duša i ljudi koji budu vjerovali u Allaha i poslanike.» Buharija se u svom *Sahihu* poziva na ljude koji se nalaze u nizu prenosilaca ovog hadisa. U ovoj predaji stoji riječ *el-garib* dok u predaji Ebu Se‘ida stoji *el-gabir*, a pojam *et-tali'* je osobina zvijezde, opisao ju je kao onu koja izlazi i zalazi.

U *Musnedu* se bilježi od Ebu Se'ida da je Allahov Poslanik, a.s. rekao: «Oni koji se budu voljeli njihove odaje će se u džennetu vidjeti poput zvijezde koja se pojavljuje na istoku ili zapadu.» Poslanik je bio upitan: «Ko su ti?» Poslanik je odgovorio: «Oni koji se budu voljeli u ime Allaha, dž.š.»

Najviši stepen u džennetu

U svom *Sahihu* Muslim prenosi da je 'Amr ibnu'l-'As čuo Vjerovjesnika, a.s. kako govori: «Kada čujete mujezina, ponavljajte ono što on govori, zatim donesite salavat na mene, jer ko donese na mene jedan salavat, Allah donese na njega deset salavata, potom tražite od Allaha za mene *vesilu* jer je to mjesto u džennetu koje zaslužuje samo jedan Allahov rob, a nadam se da ću to biti ja. Onaj ko bude za mene tražio *vesilu* imat će moje zauzimanje.»

U hadiskim zbirkama Buharije i Muslima bilježi se hadis od Džabira: «Rekao je Allahov Poslanik, a.s.: 'Ko bude rekao po slušanju ezana: '*O Allahu, Gospodaru moj, učini ovu dovu potpunom, i namaz koji ću obaviti, daj Muhammedu vesilu i prednost, i visok stepen, i spremi mu hvale vrijedno boravište koje si mu obećao*', steći će moje zauzimanje na Sudnjem danu.'»

U *Musnedu* se bilježi predaja od Ebu Se'ida koji kaže: «Rekao je Allahov Poslanik, a.s.: '*Vesila* je stepen kod Uzvišenog Allaha, a iznad nje nema većeg stupnja, pa tražite od Allah *vesilu*.'»

Stepen Vjerovjesnika, a.s. je nazvan *vesilom* zato što je taj stepen najbliži prijestolju Svemilosnoga, odnosno najbliži Allahu, dž.š.

Pošto je Allahov Poslanik, a.s. od svih stvorenja najviše robovao svom Gospodaru, najviše Ga spoznao, najviše Ga se bojao i najviše Ga volio, njegov je stepen

najbliži Allahu i to je najviši stepen u džennetu. Vjerovjesnik, a.s. je naredio svojim sljedbenicima da traže taj stepen za njega da bi tom dovom postigli Allahovu blizinu i povećanje imana.

Allah, dž.š. je odredio ovaj stepen za Poslanika, a.s. iz više razloga, a jedan od njih je dova njegovih sljedbenika Allahu, dž.š. da mu dodijeli taj stepen zbog imana kojeg su stekli uz njegov pomoć, neka je na njega Allahov blagoslov i spas.

DEVETO POGLAVLJE

ALLAH JE PONUDIO DŽENNET SVOJIM ROBOVIMA

Uzvišeni Allah kaže: «Allah je od vjernika kupio živote njihove i imetke njihove u zamjenu za džennet koji će im dati - oni će se na Allahovom putu boriti, pa ubijati i ginuti. On im je to zbilja obećao u Tevratu i Indžilu i Kur'anu - a ko od Allaha dosljednije ispunjava obećanje Svoje? Zato se radujte pogodbi svojoj koju ste s Njim ugovorili i to je veliki uspjeh.» [34]

Allah, dž.š. je učinio džennet naknadom za živote vjernika i njihove imetke u smislu da ako ih žrtvuju za Njega, zaslužuju naknadu. On je sklopio sa njima ovaj ugovor i osnažio ga česticom za pojačanje, zatim oblikom prošlog vremena koji implicira nepromjenljivost i postojanost, te prispodobljavanjem Ugovora sebi, kao i drugim vidovima potvrde.

U Tirmizijevom *Džami'u* bilježi se predaja od Ebu Hurejre: «Rekao je Allahov Poslanik, s.a.v.s.: 'Onaj ko se boji, na put polazi u zoru, a ko na put krene rano, on će i stići kući. Nije li Allahova roba skupo-

[34] Et-Tevba, 111.

cjena, nije li Allahova roba - džennet'.» Tirmizi ocjenjuje hadis ocjenom *hasen-garib*.

U hadiskim zbirkama Buharije i Muslima bilježi se hadis od Ebu Hurejre u kojem stoji da je neki beduin došao Allahovom Poslaniku, a.s. i rekao: «Allahov Poslaniče, uputi me na djelo koje će me, ako ga budem činio, uvesti u džennet.» Poslanik je rekao: «Da robuješ Allahu i ne pripisuješ mu druga, da obavljaš namaz i daješ obavezni zekat i da postiš ramazan». Beduin je rekao: «Tako mi Onoga u čijoj ruci je moja duša, neću ovome dodati ništa nikada, niti ću oduzeti od toga.» Nakon što se okrenuo Poslanik, a.s. je rekao: «Ko se raduje da vidi stanovnika dženneta, neka pogleda ovog čovjeka.»

U Muslimovom *Sahihu* bilježi se od Džabira: «Došao je Nu'man ibn Kavkal Allahovom Poslaniku, a.s. i rekao: 'Allahov Poslaniče, šta misliš ako budem klanjao propisane namaze, zabranjivao ono što je zabranjeno, a dozvoljavao ono što je dozvoljeno, hoću li ući u džennet?' Vjerovjesnik, a.s. je rekao: 'Da.'»

U Muslimovom *Sahihu* bilježi se od Osmana ibn ‘Affana: «Rekao je Allahov Poslanik, a.s.: 'Ko umre znajući da nema boga sem Allaha, ući će u džennet.'»

U Ebu Davudovom *Sunenu* bilježi se od Mu‘aza ibn Džebela: «Čuo sam Allahovog Poslanika, a.s.

kako govori: 'Čije posljednje riječi budu: Nema boga sem Allaha, ući će u džennet.'»

U hadiskim zbirkama Buharije i Muslima bilježi se od Ebu Zerra: «Rekao je Allahov Poslanik, a.s.: 'Došao mi je vijesnik od mog Gospodara, pa me je obavijestio (ili je rekao: pa me je obradovao): *Onaj od tvojih sljedbenika koji umre, ne pripisujući Allahu druga ući će u džennet.*' Upitao sam: '*A ako je činio blud ili ako je krao*?' Rekao je: '*I ako je činio blud i ako je krao*.'»

U hadiskim zbirkama Buharije i Muslima bilježi se od 'Ubade ibn Samita: «Rekao je Allahov Poslanik, a.s.: 'Ko kaže: *Svjedočim da nema boga sem Allaha Jedinoga koji nema druga i da je Muhammed Njegov rob i poslanik, i da je 'Isa Allahov rob i Njegova riječ koju je uputio Merjemi i duh od Njega, i da je džennet istina i da je džehennem istina, Allah će ga uvesti u džennet na koja god od njegovih osam vrata on želi ući.*'» U drugoj predaji stoji: «Allah će ga uvesti u džennet shodno njegovim djelima.»

U Muslimovom *Sahihu* se navodi da je Allahov Poslanik, a.s. dao Ebu Hurejri svoje papuče i rekao: «Idi sa ovim parom papuča, pa koga sretneš iza ovog zida da svjedoči da nema boga sem Allaha, čvrsto vjerujući u to, obraduj ga džennetom.»

Ovdje treba, također, upozoriti na to da se u džennet ulazi Allahovom milošću, a ulazak u njega nije

neovisan od čovjekovih djela, već ona bivaju uzrokom ulaska. Stoga je Uzvišeni Allah potvrdio da će ulazak u džennet biti na osnovu djela: «I njima će se doviknuti: Taj džennet ste u nasljedstvo dobili za ono što ste radili!»[35]

Allahov Poslanik, a.s. je negirao da će ulazak u džennet biti na osnovu djela: لن يدخل أحدكم الجنة بعمله («Niko od vas neće ući u džennet na osnovu svojih djela.») Međutim, nema protivrječnosti između spomenutog ajeta i hadisa iz dva razloga:

1. Sufjan i neki drugi navode: «Neki učenjaci kažu da se spas od džehennema postiže na osnovu Allahovog oprosta, a ulazak u džennet na osnovu njegove milosti, dok postizanje različitih stupnjeva i nivoa ovisi od djela. Na to upućuje i predaja Ebu Hurejre, koju prenosi Tirmizi, da će stanovnici dženneta, kada uđu u njega, nastaniti se u njemu na osnovu svojih djela.»

2. Da je čestica (بِ) u hadisu kojim se negira ulazak u džennet na osnovu djela (بعمله) ustvari kompenzacijska, tj. gdje je jedan elemenat sučeljen drugom, dok je ista ta čestica kada se njome potvrđuje ulazak, uzročna, tj. da ona implicira jedan posredujući subjekat u suodnosu dviju komponenti u smislu da jedna komponenta sama: nije u cijelosti dostatna da postigne onu drugu.

---

[35] El-E'raf, 43.

DESETO POGLAVLJE

VJERNICI TRAŽE DŽENNET I DŽENNET TRAŽI NJIH

Uzvišeni Allah kaže da razumom obdareni govore: «Gospodaru naš, mi smo čuli glasnika koji poziva u vjeru: Vjerujte u Gospodara vašeg! - i mi smo mu se odazvali. Gospodaru naš, oprosti nam grijehe naše i pređi preko loših postupaka naših, i učini da poslije smrti budemo s onima dobrima. Gospodaru naš, podaj nam ono što si obećao po poslanicima Svojim i na Sudnjem danu nas ne osramoti! Ti ćeš, doista, Svoje obećanje ispuniti!» [36] Ovaj ajet znači: podari nam ulazak u džennet, koji si nam obećao po poslanicima Svojim.

Uzvišeni Allah, također, kaže: «Reci: Da li je bolje to ili vječni džennet koji je obećan onima koji se budu Allaha bojali. On će im nagrada i prebivalište biti, u njemu će dovijeka sve što zažele imati, to je obećanje Gospodara tvoga; oni će imati pravo da to traže od Njega.» [37]

Džennet traže za sebe Allahovi robovi vjernici i traže ga meleki za njih. Sam džennet traži od Allaha svoje stanovnike, a njegovi ga stanovnici traže za sebe, a i

[36] Alu 'Imran, 193-194.
[37] El-Furkan, 15-16.

meleki ga traže za njih. I poslanici ga traže za sebe i svoje sljedbenike.

Sve to sugerira apsolutnost Njegove vlasti i odražava Njegovu milost, doborstivost i darežljivost, sve je to nužni izraz Njegovih imena i atributa, neizbježna refleksija njihovih djejstava i njima pripadajućih pojava, te njihovo odvajanje od njihovog djejstva i zakonitosti nije prihvatljiva.

Tirmizi, Nesai i Ibn Madže bilježe od Enesa: «Rekao je Allahov Poslanik, a.s.: 'Bilo koji musliman kad zatraži od Allaha džennet tri puta, džennet kaže: *Allahu, uvedi ga u džennet*, a za onoga ko traži zaštitu od džehennema kod Allaha tri puta, džehennem kaže: *Allahu, zaštiti ga od džehennema.*'»

Ebu Ja'la el-Mevsili bilježi od Ebu Hurejre: «Rekao je Allahov Poslanik, a.s.: 'Svaki put kada čovjek zatraži zaštitu od džehennema sedam puta, džehennem kaže: *Gospodaru, Tvoj taj i taj rob je zatražio zaštitu od mene, pa ga zaštiti*, i uvijek kada čovjek zatraži džennet sedam puta, džennet kaže: *Gospodaru, traži me Tvoj taj i taj rob, pa ga uvedi u džennet.*'» Prenosioci ovog hadisa ispunjavaju uvjete Buharije i Muslima.

El-Hasan ibn Sufjan bilježi od Ebu Hurejre: «Rekao je Allahov Poslanik, a.s.: 'Tražite mnogo od Allaha džennet i tražite zaštitu kod Njega od džehennema, jer su to dva zagovarača čije se zauzimanje prima, tako da kada čovjek mnogo traži džennet od Allaha, džennet kaže: *Gospodaru, ovaj me Tvoj rob traži, pa ga nastani u meni*. A džehennem kaže: *Gospodaru, ovaj Tvoj rob kod Tebe traži zaštitu od mene, pa ga* zaštiti.'»

Jedna grupa ljudi iz ranih generacija muslimana nije tražila džennet od Allaha, dž.š. i govorili su: «Dovoljno nam je da tražimo zaštitu od džehennema.» Među njima je bio Sileh ibn Ešim koji bi klanjao noću do zore, a zatim bi podigao ruke i rekao: «Allahu, zaštiti me od džehennema! Zar bi se neko poput mene smio drznuti da Te moli za Džennet.» Među njima je bio, također, 'Ata' es-Sulemi. Ni on nije tražio džennet, pa mu je Salih el-Merijj kazao: «Prenio mi je Eban od Enesa da je Vjerovjesnik, a.s. rekao: 'Uzvišeni Allah će reći: *Pogledajte u defter Mog roba, pa kod koga vidite da je tražio od Mene džennet, dat ću mu ga, a ko je tražio od mene zaštitu od džehennema, zaštitit ću ga.*'» 'Ata' je rekao: «Dovoljno mi je da tražim zaštitu od vatre.» **Ovu predaju bilježi Ebu Ne'im.**

Ebu Davud u svom *Sunenu* bilježi predaju od Džabira o namazu Mu'aza i njegovom oduživanju: «Vjerovjesnik, a.s. je upitao mladića koji mu se nešto požalio: 'Šta radiš, bratiću, nakon što klanjaš?' On je odgovorio: 'Učim Fatihu, tražim od Allaha džennet i utječem mu se od džehennema, a ja ne znam šta ti šapatom izgovaraš, niti ono što izgovara Mu'az. Vjerovjesnik, a.s. je rekao: «I ja i Mu'az tako nešto izgovaramo.»

Dakle, džennet traže njegovi budući stanovnici, a džennet njih privlači. Isti je slučaj i sa džehennemom. Allahov Poslanik, a.s. nam je naredio da ne ostavljamo sopominjanje dženneta i džehennema i da ih ne zaboravimo.

JEDANAESTO POGLAVLJE

IMENA DŽENNETA I NJIHOVA ZNAČENJA

Džennet ima nekoliko imena koja označavaju njegove osobine. Njegova su imena jedinstvena u odnosu na njegovu bit, te predstavljaju u tom slučaju sinonime, a različita su s obzirom na njegove osobine.

Prvo ime - Džennet

Ovo je općenito ime kojim se poimaju to mjesto i različite vrste blagodati, naslada, veselja, sreće i radosti koje ono sadrži. U osnovi, ovo ime je derivirano u značenju pojmova *sitr* (*zastor, koprena, zaštita*) i *tagtijeh* (*skrivanje*). Odatle i riječ *dženin* (*embrion*) zbog njegovog skrivanja u utrobi majke, *džann* (*džini*) zbog toga što su oni skriveni od pogleda, *medženn* (*štit*) zato što on skriva lice i *medžnun* (*luđak*) zato što je njegov um prekriven. Džennetom se naziva i bašča zato što u njoj postoji zaklon od drveća.

Drugo ime - Daru's-selam

Allah, dž.š. ga je nazvao ovim imenom u Svojim riječima: «Njima pripada Kuća mira (دار السلام) kod nji-

hovog Gospodara»[38] i «A Allah poziva u Kuću mira».[39] Džennet istinski zaslužuje ovo ime zato što je on spas od svakog belaja, tuge i neprijatnosti. On je kuća Allaha, dž.š. koji se i sam zove Es-Selam i koji je poselamio džennet i njegove stanovnike.

«Pozdrav njihov u njemu bit će selam.»[40]

«I meleki će im ulaziti na svaka vrata: 'Mir neka je vama, zato što ste trpjeli.'»[41]

Gospodar, neka je slavljen, će poselamiti stanovnike dženneta jer On kaže: 'Selam!' - bit će riječi Gospodara Milostivoga.»[42] U govoru svih stanovnika dženneta bit će selam, tj. neće biti praznog, bestidnog ili govora koji odvodi u zabludu, jer Uzvišeni Allah kaže: «U njemu neće slušati praznu besjedu, već samo: 'Selam!'»[43]

Treće ime - Daru'l-huld

Nazvan je ovim imenom zato što se njegovi stanovnici neće nikada iseliti iz njega, kao što kaže Uzvišeni Allah: «To će, doista, blagodat Naša biti, koja nikada neće prestajati.»[44]

On, također, kaže: «Njegovi su plodovi trajni i njegov hlad.» Iz ovoga proizilazi da je pogrešno govoriti o

---

38 El-En'am, 127.
39 Junus, 25.
40 Junus, 10.
41 Er-Ra'd, 23-24.
42 Ja Sin, 58.
43 Merjem, 62.
44 Sad, 54.

prolaznosti dženneta ili prolaznosti kretnji njegovih stanovnika.[45]

Četvrto ime - Daru'l-mukameh

Uzvišeni Allah navodi riječi stanovnika dženneta: «Koji nam je, od dobrote Svoje, vječno boravište darovao (دار المقامة), gdje nas umor neće doticati.»[46] Mukatil kaže da je smisao ovog ajeta: «Nastanio nas je u Kuću vječnosti, u njoj će (njeni stanovnici) boraviti vječno, neće umirati, niti će se ikada iseliti iz njega.» Ez-Zeddžadž kaže: «Riječ *mukame* (مقامة) je u značenju riječi *ikameh* (*prebivanje, stanovanje*). Kaže se u govoru: أقمت بالمكان إقامة و مقامة و مقاما. (*Stalno sam nastanio ovo mjesto*).»

Peto ime - Džennetu'l-me'va

Uzvišeni Allah kaže: «Kod njega je džennetsko prebivalište (جنة المأوى).»[47]

Riječ *el-me'va* dolazi na oblik *mef'alun* od glagola *eva, je'vi* (أوى، يأوى) u značenju *ući u mjesto, otići do njega i nastaniti se.* 'Ata' kaže: «Džennetu'l-me'va je džennet u kome nalaze utočište Džibril i meleki.» Mukatil i El-Kelbi kažu: «To je džennet u kome se sakupljaju duše šehida.» 'Aiša kaže: «To je jedna od džennetskih bašči.»

---

[45] Er-Ra'd, 35.
[46] Fatir, 35.
[47] En-Nedžm, 15.

Šesto ime - Džennatu 'adn

Neki kažu da je to ime jedne od džennetskih bašči. Ali ispravno je mišljenje da se pod tim podrazumijevaju svi dženneti, tako da su svi oni *Džennatu 'adn.*

Uzvišeni Allah kaže: «U edenske vrtove (جنات عدن) koje je Milostivi robovima Svojim obećao zato što su u njih vjerovali, a nisu ih vidjeli.»[48]

On, također, kaže: «I u divne dvorove u edenskim vrtovima.»[49]

Izvođenje ovog imena upućuje na to da se ono odnosi na sve džennete (džennetske perivoje), jer se njime podrazumijeva boravak i ostajanje. Kad se neko nastani u određenom mjestu, za njega se kaže: *'adene bi'l-mekani* (عدن بالمكان), a *'adentu'l-belede* (عدنت البلد) znači: nastanio sam se u gradu. Dževheri kaže da *Džennatu 'adn* (جنات عدن) znači *Džennatu ikameh* (جنات إقامة) (*džennetska prebivališta*). 'Adin je deva koja boravi na ispaši.

Sedmo ime - Daru'l-hajevan

Uzvišeni Allah kaže: «A budući svijet je život (الحيوان).»[50]

Učenjaci kažu da je Ahiret, odnosno džennet mjesto istinskog života u kome neće biti smrti. Kelbi kaže:

---

[48] Merjem, 61.
[49] Es-Saff, 12.
[50] El-'Ankebut, 64.

«Džennet podrazumijeva življenje bez umiranja.» Ebu 'Ubejde kaže: «Riječ *hajah* znači isto što i *hajevan* (*život*). A navedeni ajet može imati dva značenja:

1. Da je život na budućem svijetu istinski život, zato što tamo nema zagorčavanja života, niti oskudice.

2. Da je to mjesto u kome nema prolaznosti i nestajanja poput nestajanja živa bića na ovom svijetu, tako da ono više zaslužuje ovo ime od života koji prolazi i koji se gasi smrću.

Osmo ime - El-Firdevs

Uzvišeni Allah kaže: «Oni su dostojni nasljednici, koji će naslijediti Firdevs (الفردوس).»[51]

Imenom Firdevs se naziva cijeli džennet, ali i njegov najvrjedniji i najviši dio, pa kao da on zaslužuje ovo ime prije nego li ostali dijelovi dženneta. Firdevs u osnovi znači *bašča sa vinovom lozom*. Ed-Dahhak kaže: «To je bašča okružena drvećem.»

Deveto ime - Džennatu'n-ne'im

Uzvišeni Allah kaže: «Onima koji vjeruju i čine dobra djela pripadaju bašče uživanja (جنات النعيم).»[52]

Ovo ime se, također, odnosi na cijeli džennet, zbog različitih vrsta jela, pića, odjeće, prizora, lijepih mirisa i

[51] El-Mu'minun, 10-11.
[52] Lukman, 8.

prekrasnih prizora, kao i drugih vrsta vanjskih i unutarnjih zadovoljstava koje on sadrži, a koje će uživati njegovi stanovnici.

Deseto ime - El-mekamu'l-emin

Uzvišeni Allah kaže: «Bogobojazni će na sigurnom mjestu biti (فى مقام أمين).»[53]

Mekam je mjesto boravka. A *emin* znači siguran od svakog zla, nevolje i neugodnosti. Bogobojaznik je siguran od nestanka i propadanja i stanovnici dženneta su sigurni od izlaska iz dženneta, srdžbe i nedaće.

Jedanaesto i dvanaesto ime - Mak'adu's-sidk ve kademu's-sidk

Uzvišeni Allah kaže: «Bogobojazni će biti u džennetskim baščama i pored rijeka, na mjestu istine (فى مقعد صدق).»[54]

Allah, dž.š. je nazvao džennet mjestom istine, jer se u njemu postiže sve ono što se podrazumijeva pod dobrim položajem. Za iskrenu ljubav se kaže *meveddeh sadikah*, ako je potpuna i čvrsta kao što se za istinsku slast se kaže *halaveh sadikah*. Otuda se za istinski govor kaže *el-kelamu's-sidku* jer se njime istinski smisao.

---

53 Ed-Duhan, 51.
54 El-Kamer, 54-55.

Neki učenjaci izraz «sidk» (u gornjem ajetu, prim. prev.) tumače kao džennet. Drugi pod njim podrazumijevaju sva ona djela kojima se postiže džennet. Treći misle de se pod tim izrazom misli na obećanje dženneta koje im je prethodilo od Allaha. Četvrti drže da se tu misli na Poslanika, budući da su oni sve to postigli upravo zahvaljujući uputi koju im je on prenio.

DVANAESTO POGLAVLJE

PRVE OSOBE KOJE ĆE UĆI U DŽENNET

Prvi koji će pokucati na džennetska vrata

Tirmizi bilježi da je Ibn 'Abbas rekao: «Sjedila je grupa ashaba Vjerovjesnika, a.s., iščekujući ga. Vjerovjesnik je izišao i dok im se približavao čuo je da raspravljaju, te je poslušao njihov razgovor. Neko od njih je rekao: 'Čudno, Allah je od svojih stvorenja uzeo Ibrahima za prijatelja'. Drugi je rekao: 'To nije veće čudo od Njegovog sagovornika Musaa, Allah je sigurno sa njim razgovarao'. Neko je opet rekao: 'Ali, 'Isa je Allahova riječ i Njegov ruh'. Drugi je rekao: 'A Adema je Allah odlikovao'. Vjerovjesnik je istupio pred njih, nazvao im selam i rekao: 'Čuo sam vaš razgovor - Ibrahim je, doista, Allahov prijatelj i to je tako, Musa je Allahov sagovornik i to je tako, 'Isa je ruh od Allaha i to je tako, a Adema je Allah odlikovao i to je tako, ali ja sam, bez hvalisanja, Allahov miljenik; ja ću biti, bez hvalisanja, prvi zagovornik i prvi čije će se zauzimanje primati na Sudnjem danu; ja ću, bez hvalisanja, nositi zastavu zahvale Allahu na Sudnjem danu; ja ću, bez hvalisanja, prvi po-

krenuti džennetsku halku, pa će mi se on otvoriti i ući ću u njega, a sa mnom siromašni vjernici [55]; i ja sam, bez hvalisanja, najčasniji čovjek od prvih do posljednjih ljudi!'»

Tirmizi bilježi od Enesa: «Rekao je Allahov Poslanik, a.s.: 'Ja ću biti prvi čovjek koji će izaći kada ljudi budu proživljeni, i ja ću biti njihov govornik kada zašute, i njihov vođa kada stignu, i njihov zagovornik kada budu zadržani, i onaj koji će ih obradovati kada padnu u očajanje; bajrak zahvale će biti u mojim rukama, i ključevi dženneta će tog dana biti u mojim rukama, i ja ću biti tog dana, bez hvalisanja, najčasniji potomak Ademov kod mog Gospodara.' »

Prvi narod koji će ući u džennet

U hadiskim zbirkama Buharije i Muslima bilježi se od Ebu Hurejre: «Rekao je Allahov Poslanik, a.s.: 'Mi ćemo na Sudnjem danu biti prvi bez obzira što je njima data Knjiga prije nas, a nama je data poslije njih.'»

U Muslimovom *Sahihu* se bilježi predaja od Ebu Hurejre: «Rekao je Allahov Poslanik, a.s.: 'Mi smo posljednji, a na Sudnjem danu bit ćemo prvi; i mi ćemo

[55] Ne misli se na one koji su ovisni samo u pogledu imetka, već se hoće kazati: svi oni koji su ovisni o Allahu u pogledu svojih riječi, svojih djela, svoga imetka i svemu drugom, koji dakle, drže da oni sve što imaju od toga imaju zahvaliti jedino Allahovoj dobroti.

biti prvi koji će ući u džennet, bez obzira što je njima data Knjiga prije nas, a nama je data poslije njih, pa su se oni razišli, a onda je nas Allah Svojom voljom uputio da shvatimo pravu istinu o onome u čemu su se oni razišli.'»

Prvi sljedbenici Muhammeda, a.s. koji će ući u džennet

U hadiskim zbirkama Buharije i Muslima bilježi se od Ebu Hurejre: «Rekao je Allahov Poslanik, a.s.: 'Prva skupina koja će ući u džennet bit će lica svijetlog kao što je mjesec u noći uštapa.' »

U *Musnedu* Ahmeda ibn Hanbela bilježi se od Ebu Hurejre: «Rekao je Allahov Poslanik, a.s.: 'Predočene su mi prve tri osobe koje će ući u džennet i prve tri osobe koje će ući u džehennem. Prva trojica koji će ući u džennet su: šehid, rob koga ropstvo na ovom svijetu nije spriječilo da bude pokoran Allahu i pošten siromah koji ima čeljad. Prva trojica koji će ući u džehennem su: silan vladar, bogataš koji ne izdvaja iz svog imetka ono što je Allah propisao i ohol siromah.' »

Siromasi će ući u džennet prije bogatih

U Muslimovom *Sahihu* bilježi se od 'Abdullaha ibn Omera: «Čuo sam Allahovog Poslanika, a.s. da govori: 'Siromašni muhadžiri će ući u džennet četrdeset godina prije bogatih.' »

U *Musnedu* Ahmeda ibn Hanbela bilježi se od Ebu Hurejre da je Allahov Poslanik, a.s. rekao: «Siromašni muslimani će ući u džennet pola dana prije bogatih, a to je pet stotina godina (po ovosvjetskom računanju).» Tirmizi je ovu predaju ocijenio ocjenom *hasen-sahih* [56], a Muslim se u svom *Sahihu* poziva na njegove prenosioce.

U istoj hadiskoj zbirci se bilježi od Ibn 'Abbasa da je Allahov Poslanik, a.s. rekao: «Srešće se dva vjernika na džennetskim vratima: vjernik koji je bio bogat i vjernik koji je bio siromah na ovom svijetu, pa će siromah ući u džennet, a bogati će biti zadržan sve dotle dok to bude Allah htio. Zatim će i on ući u džennet, pa će ga sresti siromah i reći: 'Brate moj, zašto si zadržan?' On će odgovoriti: 'Brate moj, prije nego sam došao do tebe toliko je iz mene znoja isteklo da se moglo napojiti hiljadu devaca koji su jeli slankasto bilje!'»

Nije nužno da osoba koja uđe u džennet prije nekih drugih ljudi bude na višem stepenu u džennetu od njihovog, već se može desiti da onaj koji kasnije uđe u džennet bude na višem stepenu od onoga ko je u njega ušao prije njega. Dokaz tome je da u ummetu Muhammeda, a.s. ima sedamdeset hiljada ljudi koji će ući u džennet bez polaganja računa, dok će neki koji će polagati račun imati veće počasti od većine njih.

---

[56] *Hasen-sahih* je dobar i vjerodostojan hadis čije je predanje označeno kao dobro i utvrđeno drugim putem koji ima uslove vjerodostojnosti.

Dakle, postoje dvije privilegije: ući u džennet ranije ili imati veći stepen u njemu. Vjernik može imati obje te privilegije ili samo jednu od njih. Neki od njih će steći i jednu i drugu, a neki će imati samo privilegiju da ranije uđu u džennet.

TRINAESTO POGLAVLJE

ONI KOJIMA JE ZAGARANTOVAN DŽENNET

Uzvišeni Allah kaže: «I nastojte da zaslužite oprost Gospodara svoga i džennet prostran kao nebesa i Zemlja, pripremljen za one koji se Allaha boje, za one koji, i kad su u obilju i kad su u oskudici, udjeljuju, koji srdžbu savlađuju i ljudima praštaju - a Allah voli one koji dobra djela čine. I za one koji se, kada grijeh počine ili kad se prema sebi ogriješe, Allaha sjete i oprost za grijehe svoje zamole - a ko će oprostiti grijeh ako ne Allah? - i koji svjesno u grijehu ne ustraju. Njih čeka nagrada - oprost od Gospodara njihova i džennetske bašče kroz koje će rijeke teći, u kojima će vječno ostati, a divne li nagrade za one koji budu tako postupali!» [57]

U ajetu su spomenute grupe bogobojaznika za koje je pripremljen džennet. Navodi se da oni udjeljuju imetak u oskudici i obilju, da se suzdržavaju od nanošenja štete ljudima, da savlađuju svoj bijes i praštaju, da se kaju Allahu i ne ustrajavaju u grijehu. Oni postupaju tako prema svom Gospodaru i prema Njegovim stvorenjima.

[57] Alu 'Imran, 133-136.

U Muslimovom *Sahihu* bilježi se od 'Ijada ibn Himara da je Allahov Poslanik, a.s. držao hutbu, pa je, između ostalog, rekao: «Trojica će biti među stanovnicima dženneta: vladar koji je pravedan, darežljiv i na pravom putu, čovjek milostivog srca prema svakom rođaku i muslimanu i čestit čovjek koji ima čeljad.»

U hadiskim zbirkama Buharije i Muslima bilježi se od Harise ibn Vehba: «Čuo sam Allahovog Poslanika, a.s. da govori: 'Hoćete li da vam kažem ko će biti stanovnik dženneta?! To će biti svaki nemoćni, kojeg su i drugi smatrali nemoćnim, no kojem bi se Allah, kad bi se on pozvao na Njega doista i odazvao! A hoćete li da vam kažem ko će biti stanovnikom džehennema?! To će biti svaki oholi, nepristojni grubijan!'»

Ibn Madže bilježi od Ibn 'Abbasa: «Rekao je Allahov Poslanik, s.a.v.s.: «Stanovnici dženneta bit će oni čije su se uši u njihovom prisustvu napunile ljudskih pohvala, a stanovnici džehennema bit će oni čije su se uši u njihovom prisustvu napunile ljudskih pogrda!'»

U hadiskim zbirkama Buharije i Muslima bilježi se od Enesa: «Jednom je prolazila jedna dženaza i ljudi su se o njoj izražavali pohvalno pa je Allahov Vjerovjesnik rekao: 'Sigurno ga sljeduje, sigurno, sigurno!' Kad je naišla druga dženaza, ljudi su je stali spominjati po lošem, i on je rekao: 'Sigurno ga sljeduje, sigirno, sigurno! Omer je kazao: 'Draži si mi i od oca i od majke, šta to znači?' 'Onoga o kojem ste se izražavali

pohvalno!, - rekao mu je Poslanik, - sigurno sljeduje džennet, a onoga koga ste spominjali po lošem, njega sigurno sljeduje džehennem; vi ste Allahovi svjedoci na Zemlji!'»

ČETRNAESTO POGLAVLJE

ŽENA ĆE U DŽENNETU BITI VIŠE NEGO MUŠKARACA, A ISTO TAKO I U DŽEHENNEMU

U hadiskim zbirkama Buharije i Muslima bilježi se od Ebu Hurejre: «Rekao je Allahov Poslanik, a.s.: 'Prva skupina koja će ući u džennet biće lica svijetlog kao što je Mjesec u noći uštapa, sljedeće skipine će biti poput najsjajnije zvijezde na nebu, svaki čovjek u toj skupini će imati dvije žene, vidjet će se koštana srž ispod mesa na njihovim nogama.»

U džennetu neće biti neoženjenih, pa ako su spomenute žene sa dunjaluka u tom slučaju žena na dunjaluku mora biti više nego muškaraca, a ako su posrijedi džennetske hurije - tada na dunjaluku nije nužno da žena bude više nego muškaraca. Očigledno je da se ta brojnost žena ima zahvaliti džennetskim hurijama shodno predaji koju od Ebu Hurejre bilježi Ahmed u svom *Musnedu*, naime, da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao: «Muškarac će u džennetu imati dvije džennetske hurije za žene. Svaka od njih će na sebi

imati sedamdeset haljina i svakoj će se kroz odjeću vidjeti unutrašnjost njezine noge!»

Buharija i Muslim bilježe hadis od Džabira da je Vjerovjesnik, a.s. rekao nekim ženama: «Bit će vas malo u džennetu.» Jedna žena je upitala: «Zašto, Allahov Poslaniče?» On je odgovorio: «Mnogo proklinjete i nezahvalne ste muževima. »

Ovo otkriva da će žene u džennetu biti brojnije zahvaljujući hurijama koje su u džennetu i stvorene, dok će žene sa ovog svijeta biti najmalobrojniji stanovnici dženneta. Prema tome, ovosvjetskih žena će u džennetu biti najmanje.

Razlog zbog kojeg će ih u džehennemu biti najviše naznačen je u vjerodostojnoj predaji koja se od Božijeg Poslanika, s.a.v.s. prenosi posredstvom Ibn Omera. Tu stoji: «O žene! Dajite sadaku i mnogo činite istigfar, jer ja sam vidio da vi činite većinu stanovnika džehennema!» Jedna žena je upitala: «Božiji Poslaniče, zašto smo mi većina stanovnika džehennema?» «Mnogo proklinjete - rekao je Poslanik - i nezahvalne ste svojim muževima. Nisam vidio da je neko ko ima manjkav um i manjkavu vjeru kao što ste vi tako moćan nad onim ko ima pamet!» Dotična je upitala: «Božiji Poslaniče, o kakvoj manjkavosti uma i vjere je riječ?» «Što se tiče manjkavosti uma rekao

je Poslanik - pa svjedočenje dviju žena je ravno svjedočenju jednog muškarca. To je manjkavost uma. A manjkavost vjere pa žena ostaje danima da ne klanja i da ne posti!»[58]

[58] Treba biti oprezan u razumijevanju hadisa koji govore o brojnosti žena u džennetu i džehennemu. Ne smije se zanemariti općeniti kontekst islama, njegovog učenja i svjetonazora, kao i kontekst samih predaja. Uzvišeni Allah šalje Svoje poslanike i objave podjednako i muškarcima i ženama. Njihove su religijske i moralne dužnosti iste i za njihovo (ne)izvršavanje slijedi nagrada, odnosno kazna od Uzvišenog Allaha, pri čemu im neće biti učinjena ni trunka nepravde. Kur'an ukazuje na to na više mjesta:

«I Gospodar njihov im se odaziva: 'Nijednom trudbeniku između vas trud njegov neću poništiti, ni muškarcu ni ženi, vi ste jedni od drugih'.» (Alu 'Imran, 195.)

«A onaj ko čini dobro, bio muškarac ili žena, a vjernik je, - ući će u džennet i neće mu se učiniti ni koliko trun jedan nepravda.» (En-Nisa', 124.)

«Muslimanima i muslimankama, i vjernicima i vjernicama, i poslušnim muškarcima i poslušnim ženama, i iskrenim muškarcima i iskrenim ženama, i strpljivim muškarcima i strpljivim ženama, i poniznim muškarcima i poniznim ženama, i muškarcima koji dijele zekat i ženama koje dijele zekat, i muškarcima koji poste i ženama koje poste, i muškarcima koji o svojim stidnim mjestima vode brigu i ženama koje o svojim stidnim mjestima vode brigu, i muškarcima koji često spominju Allaha i ženama koje često spominju Allaha, - Allah je, doista, za sve njih oprost i veliku nagradu pripremio.» (El-Ahzab, 35.)

Prema tome, pomenuti hadisi su opomena i upozorenje ženama da se klone određenih grijeha kojima su sklone, a koji ih mogu odvesti u džehennem, neka nas Allah sačuva od njega (prim. prevod.)

PETNAESTO POGLAVLJE

ONI KOJI ĆE UĆI U DŽENNET BEZ POLAGANJA RAČUNA

U hadiskim zbirkama Buharije i Muslima bilježi se od Ebu Hurejre: «Čuo sam Allahovog Poslanika, s.a.v.s. kako govori: 'Iz mog ummeta ući će u džennet jedna grupa, njih sedamdeset hiljada, a svjetlost njihova lica bit će poput svjetlosti Mjeseca u noći uštapa'. Tada je ustao 'Ukaše ibn Muhsin i rekao: 'Allahov Poslaniče, učini dovu Allahu da mene učini jednim od njih'. Poslanik je rekao: 'Allahu, učini ga jednim od njih'. Ustao je i jedan ensarija i rekao: 'Allahov Poslaniče, učini dovu Allahu da me učini jednim od njih'. Poslanik je rekao: 'Preduhitrio te je 'Ukaše.'»

U hadiskim zbirkama Buharije i Muslima, a mi ćemo uzeti verziju koju bilježi Muslim, stoji da je Hadif ibn 'Abdurrahman rekao: Bio sam kod Se'ida ibn Džubejra, i on je upitao: «Ko je od vas vidio onu zvijezdu koja je sinoć pala?' 'Ja sam je vidio!-, rekao sam ja, - međutim, nisam bio ni u kakvom namazu, ujela me jedna otrovnica!' 'Pa šta si učinio?', - upitao me on i ja sam mu rekao: tražio sam da mi se uči *rukja*. 'A šta te je

navelo da tako postupiš?' upitao je on i ja sam mu rekao: 'jedan hadis koji nam je kazivao Ša'bi, pozivajući se na Burejdu, u kojem se kaže: 'Rukja je dopuštena samo kad je posrijedi urok ili ujed otrovnice!' Lijepo je učinio onaj ko je postupio po onom što je čuo', rekao je on. 'Međutim, nama je Ibn ʻAbbas prenio sljedeću Vjerovjesnikovu izjavu: 'Meni su pokazani svi ummeti, pa sam jednog vjerovjesnika vidio: s njim samo grupica ljudi, s drugim: jedan ili dva čovjeka; s jednim ne bijaše nikoga! Potom mi je predočeno jedno veliko mnoštvo i ja sam pomislio da je to moj ummet, no rečeno mi je: 'To je Musa i njegov narod, a ti pogledaj na horizont! Ja sam pogledao, kad: ogromno mnoštvo! Tad mi je rečeno: 'To je tvoj ummet!' Među njima je bilo sedamdeset hiljada onih koji će u džennet ući bez polaganja računa i bez ikakve patnje!' Zatim je ustao i ušao u svoju kuću a ljudi su počeli razgovarati ko bi mogli biti ti što će u džennet unići bez polaganja računa i bez ikakve patnje. Jedni su rekli: 'To bi mogli biti oni koji su se družili s Božijim Poslanikom, s.a.v.s!' Drugi su kazali: 'To bi mogli biti oni koji su rođeni u islamu i Bogu ništa ne budu pridruživali u Njegovoj božanstvenosti.', navodeći još i druge stvari. Utom je izašao Božiji Poslanik, s.a.v.s. i upitao ih: 'O čemu to raspravljate?' pa kad su mu kazali, rekao im je: 'To su oni koji nisu pravili rukju, koji nisu tražili od drugih da im prave rukju i koji nisu gatali, već koji su se oslanjali na svoga Gospodara!'»

Kod Buharija se ne navode «oni koji nisu pravili rukju».

Naš učitelj - a to je i ispravno stajalište - kaže: «Izraz, *oni koji nisu pravili rukju* očigledno je pogreška nekog prenosioca hadisa. Naime, Vjerovjesnik, s.a.v.s. je osobe koje će u džennet unići bez polaganja računa opisao kao one koji su praktično primijenili načelo Božije jedinosti, koji to načelo ničim nisu ugrozili, što znači da nisu tražili od drugih da im uče rukju, da nisu gatali i da su se samo u svog Gospodara pouzdavali. Gatanje je, naime, vid višeboštva; odbijanje svakog oblika gatanja i traženja od drugih učenje rukje jest vid upotpunjenja pouzdanja u Boga!»

Aiša je Allahovom Poslaniku, s.a.v.s. učila rukju, a i Džibril mu je to činio. Međutim, on sam nije tražio da mu se to čini. Isto tako on u predmetnom hadisu nije (za onih sedamdeset hiljada) rekao: i kojima niko nije učio rukju, već je rekao da oni ni od koga nisu tražili da im uči rukju.

U Muslimovom *Sahihu* zabilježena je sljedeća predaja 'Imrana ibn Husajna: «Rekao je Allahov Poslanik, s.a.v.s.: 'Iz mog će ummeta bez polaganja računa i bez ikakve patnje unići u džennet sedamdeset hiljada ljudi!' Kad je upitan ko će ti ljudi biti, rekao je: 'Koji se ne budu kauterizirali [59], koji ne budu tražili da im se uči rukja i koji ne budu gatali, već se budu na svog Gospodara oslanjali!'»

---

[59] Kauterizacija - spaljivanje rane (prim. prev.)

Pregršti Gospodara Uzvišenoga

Taberani bilježi od ‘Utbe es-Sulemija: «Allahov Poslanik, s.a.v.s je rekao: 'Moj Uzvišeni Gospodar mi je obećao da će od mog ummeta u džennet uvesti sedamdeset hiljada bez polaganja računa i da će svakoj hiljadi od njih dati mogućnost da se zauzme za sedamdeset hiljada drugih. Zatim će moj Uzvišeni Gospodar svojim šakama zahvatiti tri pregršti!'» Na to je Omer izgovorio tekbir i rekao: 'Onih prvih sedamdeset (hiljada) zauzimat će se za svoje pretke, potomke i rodbinu, a ja se molim da budem u jednoj od potonjih pregršti!'»

El-Hafiz ibn ‘Abdulvahid kaže: «Nije mi poznato da niz prenosilaca ove predaje ima ikakvu manjkavost!»

ŠESNAESTO POGLAVLJE

SVOJSTVA DŽENNETA

O džennetskoj konstrukciji, zemlji i šljunku

U hadiskim zbirkama Buharije i Muslima bilježi se od Enesa ibn Malika: «Ebu Zerr pripovijeda da je Allahov Poslanik, a.s. rekao: 'Ušao sam u džennet, kad u njemu biserne kupole, a zemlja mu od miska.'»

U ***Musnedu* se bilježi od Ebu Hurejre**: «Rekli smo: 'Allahov Poslaniče, pričaj nam o džennetu - od čega je sagrađen?' On je kazao: 'Cigle su mu od zlata i srebra, malter mu je misk, šljunak su biseri i jakuti, a zemlja šafran. Ko uđe u njega uživat će i neće imati poteškoća, ostat će u njemu vječno i neće umirati.'»

Muslim bilježi od Ebu Se'ida da je Allahov Poslanik, a.s. upitao Ibn Sajjada o džennetskoj zemlji, pa je on kazao: «(To je) prašina, bijela, od čistog miska.» Allahov Poslanik će na to: «Istinu je rekao.» Sličnu predaju Ibn Ebu Šu'be bilježi od Ebu Nadreta.

Ibn Ebu'd-Dunja bilježi od Ebu Hurejre da je Allahov Poslanik, a.s. rekao: «Džennetska zemlja je

bijela, meraja mu je popločana kamforom i njime se širi miris miska kao što se šire pješčane dine, u njemu su neprekidne rijeke, u njemu se sastaju stanovnici dženneta, iz donjih i gornjih stupnjeva kako bi se upoznavali, pa Allah šalje vjetar milosti i raspiruje na njih vjetar miska, a onda se čovjek (stanovnik dženneta) vraća svojoj supruzi sve ljepši i najodaniji.»

Svjetlost dženneta i njegova bjelina

Buharija bilježi od Ibn 'Abbasa da ga je neki čovjek upitao kakva je džennetska zemlja, pa mu je on odgovorio: «Bijeli mermer od srebra, (uglačan) kao ogledalo.» Upitao sam: «A kakva je njegova svjetlost?» Rekao je: «Onakva kakvu vidiš pred izlazak Sunca, to je njegova svjetlost, s tim da u džennetu nema ni Sunca ni hladnoće!»

U *Sunenu* Ibn Madže bilježi se od 'Usame ibn Zejda: «Rekao je Allahov Poslanik, a.s.: 'Želite li džennet? Pa njemu ništa nije doraslo! Gospodara mi Ka'be, on je sav svjetlucava svjetlost, u njemu je treperav miomiris, sagrađeni dvorac, nepresušna rijeka, sazreli plod, lijepa žena, brojna odjeća, vječno boravište u potpuno sigurnom mjestu, voće i povrće, veselje i blagodat, u svijetlom i uzvišenom mjestu'. Ashabi su rekli: 'Da, Allahov Poslaniče, mi želimo džennet'. Poslanik je kazao: 'Recite: ako Bog da'. Oni su kazali: 'Ako Bog da.'»

Džennetski dvorci

Uzvišeni Allah veli: «A one koji se Gospodara svoga boje čekaju odaje, sve jedne iznad drugih sagrađene.»[60]

Allah, dž.š. nas je tako obavijestio da su u džennetu odaje jedne iznad drugih i da su one stvorene, da nisu samo metafora.

Uzvišeni Allah, također, kaže: «Oni će biti, za ono što su trpjeli, odajama džennetskim nagrađeni.»[61] U drugom ajetu kaže: "I uvešće vas u džennetske bašče, kroz koje će rijeke teći".[62]

Tirmizi bilježi od 'Alije: «Rekao je Allahov Poslanik, a.s.: 'U džennetu postoje odaje čija se vanjština vidi iznutra, a unutrašnjost izvana'. Neki beduin je ustao i upitao: 'Čije će one biti, Allahov Poslaniče?' On je odgovorio: 'Pripadat će onim a koji udjeljuju hranu, govore lijepe stvari, ustrajni su u postu i klanjaju noću dok drugi ljudi spavaju.'»

U hadiskim zbirkama Buharije i Muslima bilježi se od Ebu Musaa da je Vjerovjesnik, a.s. rekao: «Vjernik će u džennetu imati paviljon od jednog izdubljenog bisera, čija je dužina šezdeset milja. U njemu će

[60] Ez-Zumer, 20.
[61] El-Furkan, 75.
[62] Es-Saff, 12.

biti posluga između koje će se vjernik kretati, a da se neće vidjeti međusobno.»

U prethodno navedenim hadiskim djelima bilježi se od Enesa da je Vjerovjesnik, s.a.v.s. rekao: «Ušao sam u džennet, kad tamo dvorac od zlata. Upitao sam: 'Za koga je ovaj dvorac?' Rekli su: 'Za mladića iz plemena Kurejš'. Pomislio sam da sam to ja, pa sam upitao: 'A ko je on?' Odgovorili su: Omer ibnu'l-Hattab.'» Ovaj hadis prenosi i Džabir, a navodi se u istim hadiskim zbirkama.

Džennetski miris

Tirmizi bilježi od Ebu Hurejre da je Vjerovjesnik, a.s. rekao: «Ko ubije nemuslimana koji plaća glavarinu u islamskoj državi i koji uživa zaštitu Allaha i Njegovog Poslanika, prekršio je Allahov ugovor o zaštiti i neće mirisati džennetski miris, a džennetski miris se osjeti na udaljenosti od sedamdeset godina.» Prenosioci ovog hadisa ispunjavaju uvjete da hadis može biti smatran vjerodostojnim.

Postoje dvije vrste džennetskih mirisa: miris koji je prisutan i na ovom svijetu kojeg ponekad mirišu duše, ali ga ljudi ne mogu prepoznati i miris koji se može prepoznati čulom mirisa, kao što se osjeti miris cvijeća i sl. Stanovnicima dženneta je zajedničko to što će i iz daljine i iz blizine moći prepoznati džennetski miris na bu-

dućem svijetu. Na ovom svijetu, pak, mogu ga osjetiti, shodno Allahovoj volji, samo neki vjerovjesnici i poslanici.

SEDAMNAESTO POGLAVLJE

STANOVNICI DŽENNETA

Oni će znati svoja staništa u džennetu

Uzvišeni Allah kaže: «On neće poništiti djela onih koji poginu na Allahovom putu. On će ih sigurno uputiti i prilike njihove poboljšati i u džennet ih uvesti, o kome ih je već upoznao (عرفها لهم).»[63]

Mudžahid kaže da ovaj ajet ima slijedeće značenje: «Uputit će stanovnike dženneta njihovim kućama i staništima, tako da oni neće pogriješiti, kao da su ih nastanjivali od kad su stvoreni.» Ibn 'Abbas kaže: «Oni bolje poznaju svoja staništa nego ljudi koji se, nakon klanjanja džuma-namaza, upute svojim kućama.»

Mukatil ibn Hajjan kaže: «Saznali smo da će melek zadužen da čuva čovjeka ići džennetom. Čovjek će ga slijediti sve dok ne dođe do krajnjeg staništa koje mu je namijenjeno pa će mu on pokazati sve što mu je Allah dao u džennetu, pa kad uđu u stanište, on i njegove supruge, melek će se udaljiti od njega.»

[63] Muhammed, 4-6.

Neki kažu da glagol (عَرَّفَ)(*'arrefe, upoznati*) u navedenom ajetu dolazi od riječi (عُرْف) (*'urf*) koja znači *dobar, lijep, prijatan*, pa bi u tom slučaju navedeni glagol značio *učinio im je džennet lijepim i ugodnim.* **Buharija bilježi od Ebu Se'ida da je Vjerovjesnik, a.s. rekao**: «Tako mi Onoga u čijoj ruci je moja duša, svako od njih (stanovnika dženneta) će bolje poznavati svoje stanište u džennetu od onoga koje je imao na ovom svijetu.»

Osobine stanovnika dženneta i njihova životna dob

U *Musnedu* Ahmeda ibn Hanbela bilježi se od Ebu Hurejere: «Rekao je Allahov Poslanik, a.s.: 'Uzvišeni Allah je stvorio Adema kakvim ga je stvorio (*'ala suretihi*), bio je visok šezdeset lakata. Nakon što ga je stvorio, rekao mu je: *Idi i nazovi selam toj skupini, a radi se o skupini meleka, i poslušaj šta će ti reći, jer će to biti odavanje počasti tebi i tvome potomstvu*. Adem je otišao i rekao melekima: *Es-selamu 'alejkum* (*Mir vama*). Oni su odgovorili: *Es-selamu 'alejke ve rahmetullah* (*Mir i Allahova milost tebi*). Svako ko uđe u džennet, bit će na sliku Ademovu, visina će mu biti šezdeset lakata, a ljudi su se, inače, rađali sve nižim i nižim nakon Adema.» Postoji saglasnost o vjerodostojnosti ovog hadisa.

U Tirmizijevom *Džami'u* bilježi se od Mu'aza da je Vjerovjesnik, a.s. rekao: «Stanovnici dženneta će ući u džennet svi do jednog visoki, sa surmom u očima, u životnoj dobi od trideset i tri godine.»

Već je ranije navedeno da će prva skupina ljudi koji će ući u džennet biti lica svijetlih kao što je pun Mjesec i da će njihova put sijati kao što sija najsjajnija zvijezda na nebu.

Kada je u pitanju narav stanovnika dženneta Uzvišeni Allah kaže: «I Mi ćemo zlobu iz grudi njihovih istisnuti, oni će kao braća na divanima jedni prema drugima sjediti.»[64]

U hadiskim zbirkama Buharije i Muslima navodi se predaja: «Njihova narav će biti jednoobrazna po uzoru na njihovog oca Adema.»

[64] El-Hidžr, 47.

OSAMNAESTO POGLAVLJE

NAJVIŠI I NAJNIŽI STEPEN U DŽENNETU

Uzvišeni Allah kaže: «Neke od tih poslanika odlikovali smo više nego druge. S nekima od njih je Allah govorio, a neke je za više stepeni uzdigao.»[65]

Mudžahid i još neki komentatori Kur'ana vele da se riječi: «S nekima od njih je Allah govorio» odnose na Musaa, a.s., a riječi: «a neke je za više stepeni uzdigao» na Muhammeda, a.s. Ranije je spominjan hadis o *vesili.*

U Muslimovom «Sahihu» bilježi se od El-Mugire ibn Šu'beta da je Allahov Poslanik, a.s. rekao: «Musa je upitao svog Gospodara: 'Koji će stanovnik dženneta imati najniži stepen u džennetu?' On je odgovorio: 'Čovjek koji dođe nakon što su stanovnici dženneta već ušli u džennet, pa mu bude rečeno: *Uđi u džennet*.' Čovjek će reći: 'Gospodaru, kako kad su ljudi već nastanili svoja staništa i uzeli to što su uzeli?' Bit će mu rečeno: 'Jesi li zadovoljan sa tim da imaš koliko ima jedan vladar na dunjaluku?' On će kazati: 'Zadovoljan

[65] El-Bekare, 253.

sam'. Gospodar će reći: 'Imat ćeš to i još toliko, i još toliko, i još toliko, i još toliko'. Kad Gospodar kaže peti put 'i još toliko' Čovjek će kazati: 'Zadovoljan sam Gospodaru'. Musa je potom upitao: 'Gospodaru, ko će imati najviši stepen u džennetu?' Allah je odgovorio: 'To će biti oni koje sam ja odabrao, ukazao im počasti kod Sebe, obilježio ih - bit će im dato ono što oko nije vidjelo, što uho nije čulo i što čovjekovom srcu nije ni naumpalo.»

U Tirmizijevom *Sahihu* bilježi se od Ibn Omera: «Rekao je Allahov Poslanik, a.s.: 'Najniže stanište u džennetu je ono u kojem će njegov stanovnik moći gledati svoje bašče, supruge, blagodati, poslugu i svoje divane; a putovanje kroz njega traje hiljadu godina. Najveći stepen počasti kod Allaha imat će onaj koji bude mogao gledati Njegovo lice ujutru i naveče. Zatim je Allahov Poslanik, a.s. proučio ajet: 'Toga dana će neka lica blistava biti, u Gospodara svoga će gledati.'» [66]

[66] El-Kijameh, 22-23.

DEVETNAESTO POGLAVLJE

EZAN KOJEG ĆE UČITI DŽENNETSKI MUJEZIN

Muslim bilježi od Ebu Se'ida i Ebu Hurejre da je Vjerovjesnik, a.s. rekao: «Glasnik će dozivati: 'Došlo je vrijeme da budete zdravi i da više nikada ne bolujete, došlo je vrijeme da živite i da više nikada ne umirete, došlo je vrijeme da budete mladi i da više nikada ne ostarite i došlo je vrijeme da uživate i da više nikada ne budete nesretni.'»

U hadiskim zbirkama Buharije i Muslima bilježi se od Ebu Se'ida da je Allahov Poslanik, a.s. rekao: «Uzvišeni Allah će pozvati stanovnike dženneta: 'O stanovnici dženneta!' Oni će reći: 'Odazivamo Ti se, Gospodaru naš i stavljamo Ti se u službu'. Allah će kazati: 'Jeste li zadovoljni?' Oni će odgovoriti: 'Kako ne bi smo bili zadovoljni kad si nam dao ono što nisi dao ni jednom drugom svom stvorenju'. Allah će reći: 'Dat ću vam nešto što je vrijednije od toga'. Oni će kazati: 'Gospodaru naš, a šta je vrijednije od toga?' Allah će odgovoriti: 'Obuhvatit ću vas Svojim zadovoljstvom, tako da se nikada na vas neću naljutiti.'»

DVADESETO POGLAVLJE

DŽENNETSKO DRVEĆE, PLODOVI I RIJEKE

Uzvišeni Allah kaže: «A oni srećni - ko su srećni?! Bit će među lotosovim drvećem bez bodlji (فى سدر مخضود), i među bananama plodovima nanizanim (و طلح منضوض), i u hladovini prostranoj, pored vode tekuće, i usred voća svakovrsnog kojeg će uvijek imati i koje neće zabranjeno biti.»[67]

Uzvišeni, također, kaže: «U njemu će biti voća, palmi i šipaka.»[68]

Riječ *mahdud* u 28. ajetu sure El-Vaki'a (koji je gore naveden) znači *ono čemu su odstranjene bodlje*. Riječ *talh* u 29. ajetu iste sure (koji je također naveden), prema većini komentatora Kur'ana, znači *drvo banane*. To je, također, stav Alije, Ibn 'Abbasa, Ebu Hurejre i Ebu Se'ida.

U hadiskim zbirkama Buharije i Muslima bilježi se od Ebu Hurejre da je Allahov Poslanik, a.s.

[67] El-Vaki'a, 27-33.
[68] Er-Rahman, 68.

rekao: «U džennetu ima drvo kroz čiji hlad putnik ide stotinu godina, a da on ne prestaje.» **Sličan hadis bilježi se u spomenutim hadiskim djelima od Ebu Se'ida i Sehla ibn Sa'da.**

U ***Musnedu* Ahmeda ibn Hanbela bilježi se od Ebu Hurejre da je Vjerovjesnik, a.s. rekao**: «U džennetu ima drvo kroz čiji hlad putnik ide sedamdeset ili stotinu godina, to je drvo dženneta vječnosti.»

U Tirmizijevom *Džami'u* bilježi se od Ebu Hurejre da je Vjerovjesnik, a.s. rekao: «Svako drvo u džennetu ima stablo od zlata.» Hadis je Tirmizi ocijenio kao hasen.

Ebu Ja'la el-Mevsili u svom Musnedu bilježi od Esme: «Čula sam Allahovog Poslanika, a.s. da je spomenuo suru El-Munteha i rekao: 'Putnik putuje u hladu njegovih grana stotinu godina' ili je rekao: 'Putnik biva u hladu njegovih grana stotinu godina, podnožje mu je od zlata a datule kao kule.» **Hadis prenosi i Tirmizi sa ocjenom hasen.**

Plodovi u džennetu i njihove osobine

Uzvišeni Allah kaže: «Svaki put kad im se iz njih da kakav plod, oni će reći: 'Ovo smo i prije jeli' - a biće im davani samo njima slični.»[69]

---

[69] El-Bekare, 25.

Njihove riječi: «Ovo smo i prije jeli», znače *slično ovome*, a ne to isto. Za riječi: «A biće im davani samo njima slični», El-Hasan kaže: «Svi plodovi će biti kvalitetni, neće biti škarta. Zar ne vidite da neke ovosvjetske plodove ljudi moraju škartirati?!» Istog su mišljenja Katade i Ibn Džurejdž. Ibn Mes'ud, Ibn 'Abbas i još jedna grupa ashaba smatraju da pomenute kur'anske riječi znače *slični bojom i izgledom, a ne okusom*. Jahja ibn Ebu Kesir kaže: «Trava u džennetu je šafran, a njegove dine su od miska. Oko njegovih stanovnika kružit će djeca sa voćem koje će oni jesti, a zatim će im donositi slično voće, pa će oni reći: 'Donosili ste nam to ranije.' Posluga će im reći: 'Jedite, boja je ista, ali je okus različit.'»

Taberani bilježi od Sevbana da je Vjerovjesnik, s.a.v.s. rekao: «Kada čovjek ubere plod u džennetu, na tom će se mjestu pojaviti novi plod.»

Ibnu'l-Mubarek kaže: «Rekao je Ibn 'Abbas: 'Džennetski plodovi su poput ćupova i čabara, bjelji od mlijeka, slađi od meda, mekši od masla i u njima nema košpica.'»

Zemljoradnja u džennetu

Buharija bilježi u svom *Sahihu*, u poglavlju o tevhidu da je Vjerovjesnik, s.a.v.s. govorio jednog dana u prisustvu nekog beduina: «Jedan stanovnik dženneta će tražiti od svog Uzvišenog Gospodara da obrađuje zemlju, pa će mu On reći: 'Zar nemaš sve za

čim si žudio?' Čovjek će reći: 'Svakako, ali ja volim da obrađujem zemlju.' Potom će požuriti da obavi sjetvu, da se posveti njenom zrijenju i žetvi, i plod će nadolaziti tako da će izgledati poput brda. Nato će mu Uzvišeni Allah kazati: 'Eto te tamo, čovječe, tebe ništa ne može zasititi!'»

Ovo upućuje na to da će u džennetu biti obrađivanja zemlje i sjetve, te da će to sjemenje biti džennetsko. To sugerira da je i ponajbolje zemlju zasaditi svakojakim usjevima i divnim rastinjem. Nije mi poznato da se obrađivanje zemlje u džennetu spominje igdje drugo, osim u ovom hadisu, a Allah najbolje zna.

Džennetske rijeke i izvori

U Kur'anu se često ponavljaju riječi Uzvišenog Allaha: «Džennetske bašče ispod kojih (من تحتها) će rijeke teći.» Na drugom mjestu stoji: «Džennetske bašče ispod kojih (تحتها) će rijeke teći.» Na trećem mjestu stoji: «Ispod njih će rijeke teći.» [72]

Ovi ajeti ukazuju na tri stvari: prvo, u džennetu postoje rijeke, drugo, te rijeke teku, a ne stoje i treće, one teku ispod odaja, tvrđava i bašči njegovih stanovnika.

Uzvišeni Allah kaže: "U njima su dva obilna izvora." [73]

[72] El-E'raf, 43.
[73] Er-Rahman, 66.

Ibn Ebu Šejbe prenosi od Se'ida: «(Misli se na dva izvora koji) obiluju vodom i voćem.» **Od Enesa se prenosi**: «U pitanju su dva izvora koja prskaju miskom i amberom na kuće stanovnika dženneta, kao što kiša pada na kuće ljudi na ovom svijetu».

Uzvišeni Allah kaže: «Primjer dženneta koji je obećan onima koji se Allaha boje - u njemu su rijeke od vode neustajale i rijeke od mlijeka, nepromijenjena okusa, i rijeke od vina prijatna onima koji piju, i rijeke od meda procijeđenog.» [74]

Allah, dž.š. spominje u ovom ajetu četiri vrste rijeka i isključuje mogućnost bilo kakve štete od njih, kojoj čovjek biva ponekad izložen na ovom svijetu.

Džennetske rijeke izviru u njegovom najvišem stepenu, a zatim se spuštaju do najudaljenijih stupnjeva. **Buharija, naime, navodi hadis kojeg Ebu Hurejre prenosi od Vjerovjesnika, s.a.v.s.**.: «U džennetu ima stotinu stupnjeva koje je Allah spremio za borce na Njegovom putu. Između svaka dva stupnja razdaljina je koliko između neba i zemlje, pa kad tražite od Allaha, tražite Firdevs, jer je to središnji dio dženneta i najviši stupanj u njemu; iznad njega je prijestolje Svemilosnoga, i u njemu izviru džennetske rijeke.»

U Buharijinom *Sahihu* bilježi se od Enesa da je Allahov Poslanik, s.a.v.s. rekao: «Dok sam hodio džennetom naišao sam na jednu rijeku čije obale bijahu

[74] Muhammed, 15.

optočene brušenim biserom, pa sam upitao: 'Šta je ovo Džibrile?' Odgovorio je: 'Ovo je rijeka Kevser koju ti je dao tvoj Gospodar.' Potom je Džibril udario svojom rukom, kad ono njen mulj od mirišljavog miska.»

U Muslimovom *Sahihu* bilježi se od Enesa da je Vjerovjesnik, s.a.v.s. rekao: «Kevser je rijeka u džennetu koju mi je obećao moj Uzvišeni Gospodar.»

Što se tiče džennetskih izvora, Uzvišeni Allah kaže: «Bogobojazni će u džennetskim baščama pored izvora biti.» [75]

U drugom ajetu stoji: «Sa izvora iz kog će samo Allahovi štićenici piti, i koji će kuda hoće bez muke razvoditi.» [76]

Allah, dž.š. također, kaže: «U njemu će iz čaše piće inbirom začinjeno piti, sa izvora u džennetu, koji će se Selsebil zvati.» [77]

Tako je Uzvišeni, time što je imenovao vrelo iz kojeg isključivo piju oni koji su u Njegovoj blizini, ustvari kazao i da će se piće čestitih spravljati iz tog izvora.

Allah, dž.š. kaže: «I dat će im Gospodar njihov da piju čisto piće.» [78]

To je ukras nutrine, očišćene im od svake neprijatnosti i nedostatka.

---

[75] El-Hidžr, 45.

[76] El-Insan, 6.

[77] El-Insan, 17-18.

[78] El-Insan, 21.

DVADESETPRVO POGLAVLJE

HRANA, PIĆE I ODJEĆA STANOVNIKA DŽENNETA

Hrana i piće stanovnika dženneta

Allah, dž.š. kaže: «I on će biti u životu zadovoljnom, u džennetu predivnom, čiji će plodovi nadohvat ruke biti. 'Jedite i pijte radosni, za ono što ste u danima minulim zaradili.'» [79]

U drugom ajetu Allah, dž.š. kaže: «Njegovi su plodovi i hladovina trajni.» [80]

Uzvišeni Allah, također, kaže: «I darovat ćemo ih voćem i mesom kakvo budu željeli. Jedni drugima će, u njemu, pune čaše dodavati - u njemu neće biti praznih besjeda i pobuda na grijeh.» [81]

U Muslimovom *Sahihu* bilježi se od Džabira: «Rekao je Allahov Poslanik, a.s.: 'Stanovnici dženneta će jesti i piti, a neće imati potrebu sliniti i neće obavljati nuždu i mokriti. Podrigivanje nakon uzimanja hrane će biti poput vjetra od miska i bit će nadahnuti slavljenjem i veličanjem Allaha onako kako su nadahnuti da dišu.'»

[79] El-Hakka, 21-24.
[80] Er-Ra'd, 35.
[81] Et-Tur, 22-23.

U *Musnedu* **Ahmeda ibn Hanbela i *Sunenu* En-Nesaije navodi se hadis, čiji prenosioci ispunjavaju uvjete zbirke potpuno vjerodostojnih (*sahih*) hadisa, u kojem Zejd ibn Erkam veli**: «Došao je neki sljedbenik Knjige Vjerovjesniku, s.a.v.s. i upitao ga: 'Ebu'l-Kasimu, misliš li da će stanovnici dženneta jesti i piti?' Vjerovjesnik je odgovorio: 'Da, tako mi Onoga u čijoj ruci je moja duša, svakome od njih će biti data snaga stotinu ljudi u jelu, piću i spolnom općenju.' 'Ali, onaj koji jede i pije mora obavljati nuždu, a u džennetu nema neprijatnosti', primjetio je sljedbenik Knjige. Vjerovjesnik, a.s. je rekao: 'Nužda svakog od njih će biti znoj koji će izlaziti iz njihove kože, a koji će mirisati poput miska.'»

Hakim bilježi stav Ebu'd-Derdaa o riječima Uzvišenog Allaha «Njegov miris je misk»: 'To je piće, bijelo poput srebra, kojim će stanovnici dženneta završavati svoje pijenje. Kada bi čovjek, stanovnik dunjaluka, stavio svoju ruku u njega, a potom je izvadio, sve što ima dušu osjetilo bi ljepotu toga mirisa.»

Adem veli da se prenosi od 'Ata'a da je rekao: «*Tesnim* je ime za izvor koji se miješa sa vinom.» **Imam Ahmed bilježi od Ibn 'Abbasa da je rekao za riječi Uzvišenog Allaha «I pehare pune»:** «Slijediće jedan iza drugog puni.»

Uzvišeni Allah kaže: «Oni će biti služeni iz posuda i čaša od zlata.» [82] U drugom ajetu veli: «Služiće ih

[82] Ez-Zuhruf, 71.

vječno mladi mladići, sa čašama i ibricima.»[83] Buharija kaže u svom *Sahihu:* «Ibrici su čaše koje imaju surle, pa ako nemaju surle niti ručke, to su onda obične čaše.»

Uzvišeni Allah kaže: «Služiće ih iz srebrnih posuda i čaša prozirnih. Prozirnih, od srebra, čiju će veličinu prema željama njihovim odrediti.»[84] Allah, dž.š. ovdje govori o materijalu od kojeg će biti te posude, a radi se o srebru koje će imati svojstva stakla i njegovu prozirnost.

Ibn 'Abbas kaže: «Na ovom svijetu nema ništa od onoga što ima u džennetu, jedino su nazivi isti. Čaše na ovom svijetu mogu biti srebrene ili prozirne. Međutim, Allah, dž.š. nas obavještava da će u džennetu čaše biti od bijelog srebra i u isto vrijeme prozirne.»

U hadiskim zbirkama Buharije i Muslima bilježi se od Ebu Musa da je Allahov Poslanik, s.a.v.s. rekao: «Dvije džennetske bašče su od zlata, njihovo posuđe, kao i sve što je u njima, a dvije džennetske bašče su od srebra, njihovo posuđe, kao i sve što je u njima, a ljude će u *dženneti 'adnu* od viđenja njihova Gospodara, dijeliti smo plašt veličanstva na Njegovom Licu.»

Odjeća i postelje stanovnika dženneta

Allah, dž.š. kaže: «U dibu (*sundus)* i kadifu (*istebrek*) obučeni jedni prema drugima.»[85] U drugom ajetu

[83] El-Vaki'a, 17-18.
[84] El-Insan, 15-16.
[85] Ed-Duhan, 53.

On kaže: «U njima će se narukvicama od zlata kititi i u zelena odijela od dibe i kadife oblačiti, na divanima će u njima naslonjeni biti.»[86]

Jedna grupa učenjaka kaže: «*Sundus* je produkt dibe, a *istebrek* je grublji materijal od sundusa.» Drugi kažu da se time ne misli grubi, već gusto satkani materijal.

Od Vjerovjesnika, s.a.v.s. se prenosi vjerodostojna predaja u kojoj stoji da onaj koji bude nosio svilu na ovom svijetu, neće je nositi na budućem svijetu. Grupa učenjaka iz ranijih i kasnijih generacija smatra da neće nositi svilu, ali će nositi nešto drugo. Oni kažu: «Pokajanje otklanja ispunjenje prijetnje. Također, grijehe brišu dobra djela, musibeti, dova muslimana i zauzimanje onoga kome Allah dozvoli da se zauzme kod Njega.»

Ibn Ebu'd-Dunja bilježi od Ebu Umame da je Allahov Poslanik, s.a.v.s. rekao: «Koji god od vas uđe u džennet, bit će odveden do Tube i ona će mu raskriliti svoje latice - on će odatle moći uzeti bijelu, crvenu, zelenu, koju htjedne. Te latice su poput onih kod crvene šumarice, samo su još ljepše i nježnije!»

U hadiskim zbirkama Buharije i Muslima bilježi se od Enesa: «Ukejdir Duma je poklonio Vjerovjesniku, a.s. džubbu od dibe, pa su se ljudi divili njenoj ljepoti. Vjerovjesnik je rekao: 'Sa‘dove maramice u džennetu su ljepše od toga!'»

Kad je riječ o tepisima i ćilimima, Uzvišeni Allah kaže: متكئين على رفرف خضر و عبقرى حسان («Oni će biti

[86] El-Kehf, 31.

oslonjeni na uzglavlja zelena, prekrivena ćilimima čarobnim i prekrasnim»).[87]

On, također, kaže: فيها سرر مرفوعة و أكواب موضوعة و نمارق مصفوفة و زرابى مبثوثة («U njima su i divani skupocjeni i pehari postavljeni i jastuci poredani i ćilimi rašireni.»)[88]

Se'id ibn Džubejr kaže: «*Refref* su džennetski vrtovi, dok su el-'abkarijj ćilimi velike vrijednosti.» El-Vahidi kaže: «*Nemarik* su jastuci». El-Kelbi kaže: «Riječ *zerabijj* označava tepihe i ćilime, a u jednini glasi *zeribeh.*» El-Lejs kaže: «*Refref* je vrsta odjeće, zelene i komotno opružene. Jednina je *refrefeh*». Za izraz *'abkarijj* Ebu Ubejde kaže: «Za sve što se stere kaže se *'abkarijj*. Arapi, kad hoće nešto predimenzionirati vežu ga za 'Abkar, zemlju čuda, koju nastanjuju džini.»

Es-suru'l-mevdunetu (divani skupocjeni) - to su oni višestruko ispleteni.

Posluga

Uzvišeni Allah kaže: «Služiće ih oni koji će vječno biti mladi (مخلدون), - da ih vidiš, pomislio bi da su biser prosuti».[89]

Ebu 'Ubejde kaže: «*Muhalledun* znači da neće stariti, niti će se mijenjati.»

---

87 Er-Rahman, 76.
88 El-Gašije, 13-16.
89 El-Insan, 19.

Učenjaci su se razišli oko toga da li će posluga biti sastavljena od djece sa ovog svijeta ili će ih Allah stvoriti u džennetu prvi put. 'Ali i El-Hasan kažu: «To će biti djeca muslimana.» Neki od učenjaka smatraju da će to biti djeca mnogobožaca. Biće najprije da su ta djeca džennetska stvorenja kao hurije, jer Uzvišeni Allah kaže: «Služiće ih njihova posluga», a to neće biti njihova djeca. Allah će im upotpuniti Svoju počast time što će i njihova djeca biti služena zajedno sa njima.

DVADESETDRUGO POGLAVLJE

ŽENE STANOVNIKA DŽENNETA

Uzvišeni Allah kaže: «U njima će čiste žene imati (أزواج مطهرة) , i u njima će vječno boraviti.» [90] Allah, dž.š. je objedinio stanovnicima dženneta zadovoljstvo tijela džennetskim baščama i onim što je u njima, zadovoljstvo strasti čistim ženama i zadovoljstvo srca saznanjem da će taj život trajati vječno.

Mutahhereh znači: one koje će biti čiste od menstruacije, mokraće, izmeta, postporođajnog krvarenja i drugih nečistoća koje imaju žene na ovom svijetu; njihova nutrina će biti čista od ružnoga, a jezik od bestidnosti; pogled će im biti čist od toga da upravljaju prema bilo kome do prema svojim muževima, a odjeća će im biti čista od prljavštine i poganluka.

Uzvišeni Allah, također, kaže: «Tako će biti i Mi ćemo ih hurijama, krupnih očiju, oženiti (بحور عين) .» [91]

Havra' (mn. hur) znači mlada žena, izuzetne ljepote izrazito crnih očiju. Zejd ibn Eslem kaže: «*Havra'*

---

[90] El-Bekare, 25.
[91] Ed-Duhan, 54.

znači ona koja zapanjuje svojim pogledom, a *'in* su najljepše oči.»

Riječi Uzvišenog Allaha: «One koje preda se gledaju» [92] Mudžahid tumači na slijedeći način: «To one koje gledaju samo svoje muževe i ne žude za drugim ljudima.» El-Hasan kaže: «Ne gizdaju se i ne svraćaju pažnju na sebe.»

Riječi Uzvišenog Allaha: «Stvorićemo ih prvi put» [93], Katade i Se'id ibn Džubejr tumače na slijedeći način: «Stvorićemo ih u novom izdanju». Ibn 'Abbas veli: «Misli se na žene iz ljudske vrste.» El-Kelbi kaže: «Misli se na sijede starice», a to potvrđuje *merfu'* hadis [94] kojeg prenosi Enes: «To su vaše krmeljive, slabovide starice!» Uz to on navodi i drugo stajalište: «To su okate hurije koje je Allah stvorio za svoje miljenike, koje niko prije nije obljubio!»

'Urub je množina od riječi *'arub*, što znači *ona koja je omiljena svom mužu*. El-Muberred kaže da je to žena koja je zaljubljena u svog muža. I Buharija u svom *Sahihu* kaže da je jednina od navedene riječi *'arub*. Mekkelije za takvu ženu kažu *'ariba (umiljata)*, Medinjani *fenidža*, a Iračani *šekila* (*koketna)*.

U Buharijinom *Sahihu* se bilježi od Enesa da je Allahov Poslanik, s.a.v.s. rekao: «...i kada bi se na Zemlji pojavila žena iz dženneta, sve što je između dže-

[92] Er-Rahman, 56
[93] El-Vaki'a, 35.
[94] Hadis čiji sened (lanac prenosilaca) seže do Poslanika, s.a.v.s.

nneta i Zemlje ispunilo bi se mirisom, i zablistalo, a veo na njenoj glavi je bolji od dunjaluka i onoga što je na njemu.»

Taberani bilježi od Ummu Seleme: «Rekla sam: 'Allahov Poslaniče, protumači mi riječi Uzvišenog Allaha: *hurin 'in* (*hurije krupnih očiju*)'. Poslanik je kazao: '*Hurun* znači bjelina, a *'in* znači *krupne crne oči*'. Onda sam rekla: 'Objasni mi Njegove riječi: *Fihinne hajratun hisan* (*U njima će biti ljepotica naravi divnih*)' [95]. Poslanik je kazao: 'Misli se na žene koje su dobre naravi i lijepih lica'. Potom sam rekla: 'Izvjesti me o Njegovim riječima: *Ke ennehunne bejdun meknun* (*Kao da su one jaja pokrivena*)' [96]. Poslanik je rekao: 'One su nježne kao kožica koju vidiš na jajetu ispod ljuske'. Rekla sam: 'Objasni mi Njegove riječi: *'Uruben etraba* (*Omiljenim muževima njihovim*)' [97]. On ih je protumačio: 'To su one koje su ovaj svijet napustile kao krmeljive osijedjele starice! Njih će Allah učini djevicama, umiljatim, zaljubljenim u svoje muževe iste životne dobi!' Onda sam upitala: 'A jesu li bolje žene sa ovog svijeta ili hurije krupnih očiju?' Poslanik je odgovorio: 'Naravno, žene sa ovog svijeta zbog njihovih namaza, njihovog posta i njhovih ibadeta, Allah će njihovim licima podariti svjetlost a njihova tijela obući u svilu'. Upitala sam, također: 'Allahov Poslaniče, šta je sa ženom koja se bude udavala za

95 Er-Rahman, 70
96 Es-Saffat, 49
97 El-Vaki'a, 37

dva čovjeka, ili više njih, ko će biti njen suprug (u džennetu)?' Poslanik je odgovorio: 'Ona će moći birati, pa će izabrati onoga koji je najboljeg ophođenja, o Ummu Selema, lijepo ophođenje je dobro i na ovom i na budućem svijetu.'»

Trudnoća i rađanje djece u džennetu

Učenjaci se ne slažu oko toga da li će u džennetu biti rađanja djece ili ne. Neki kažu da će u džennetu biti intimnih odnosa, ali ne i rađanja. Ovo je stav Tavusa, Mudžahida i Ibrahima en-Nah'ija.

Buharija bilježi od Ishaka ibn Ibrahima: «Kada bi vjernik poželio dijete u džennetu, dobio bi ga onakvog kakvog ga je poželio, ali ga neće poželiti.»

Neki, pak, kažu da će vjernik imati dijete ako ga poželi, na temelju **hadisa kojeg Tirmizi bilježi od Ebu Se'ida**: «Neko je upitao: 'Allahov Poslaniče, hoće li stanovnici dženneta imati djecu?' On je odgovorio: 'Tako mi Onoga u čijoj ruci je moja duša dovoljno je da to neko od vas poželi i imat će njegovo začeće, dojenje i uzraslost!'»

Negiranje rađanja u džennetu se oslanja na:

- riječi Uzvišenog Allaha: «Oni će u njemu imati čiste supruge.» Ovdje se misli da će biti čiste od menstruacije, babina i rađanja.

- riječi Allahovog Poslanika, s.a.v.s.: «Neće biti sperme ni smrti», kao i na njegovom hadisu, čija je vjerodostojnost potvrđena: «U džennetu ostaje usluga. Allah

će dž̌ennetlijama stvoriti jedna bića koja će nastaniti u dž̌ennetu, i kad bi u dž̌ennetu bilo rađanja, usluga bi bila data djeci dž̌ennetlija!»

- predaju Ebu Ruzejna el-'Ukajlija: «Stanovnici dž̌enneta neće imati djecu.»

DVADESETTREĆE POGLAVLJE

DRUŽENJE STANOVNIKA DŽENNETA

Slušanje stanovnika dženneta

Uzvišeni Allah kaže: «Oni koji su vjerovali i dobra djela činili - u džennetskom perivoju će se radovati (يحبرون)».[98]

Ibn Džerir navodi da je Jahja ibn Ebu Kesir rekao: «*Habreh* podrazumijeva slast i slušanje.» Mudžahid tumači riječ *juhberun* u navedenom ajetu riječju *jen'amun (radovati se, uživati)*. A slast slušanja je dio uživanja.

U Tirmizijevom *Sahihu* bilježi se od Alije: «Rekao je Allahov Poslanik, s.a.v.s.: 'U džennetu će se, doista, okate hurije sakupiti na jednom mjestu i povišenim glasom tako da će ih čuti sva stvorenja reći će: «Mi smo vječne, nikad nas nestati neće; mi smo fine, nikakve opakosti od nas; mi smo uvijek zadovoljne, nikad srdite. Blago onome ko bude naš i čije budemo mi!»

Ebu Ne'im navodi predaju od Ebu Hurejre o svojstvima dženneta: «Rekao je Allahov Poslanik, s.a.v.s.: 'U

[98] Er-Rum, 15.

džennetu ima drvo čije je stablo od zlata, a grane od krizolita i bisera, pa kad ih vjetar potakne, one zatrepere. Slušaoci neće čuti prijatniji zvuk od toga.'»

El-Ferjabi bilježi od Ebu Umame da je Allahov Poslanik, s.a.v.s. rekao: «Pokraj glave i nogu svakog čovjeka koji uđe u džennet sjedit će dvije hurije krupnih očiju, koje će mu pjevušiti najljepšim glasom kojeg su ikad čuli ljudi i džini, a što neće biti šejtanska svirka.»

Oni će slušati i nešto uzvišenije od toga, kada će prestati slušanje bilo čega drugog. To će biti onda kada budu slušali govor Uzvišenog Gospodara, Njegov pozdrav i Njegova obraćanja njima i kada im se bude čitao Njegov govor. A kada ga čuju od Njega, učinit će im se kao da ga ranije nisu ni čuli. U nastavku ćemo navesti i neke hadise kojim se to potvrđuje.

Međusobno posjećivanje stanovnika dženneta

Uzvišeni Allah kaže: «I oni će jedan s drugim razgovarati, i jedan od njih će reći: 'Imao sam druga jednog koji je govorio: *Zar i ti vjeruješ da ćemo, kada poumiremo i zemlja i kosti postanemo, doista, račun polagati?'* 'Hoćete li da pogledate?' I on će pogledati, i toga usred džehennema ugledati. 'Allaha mi', reći će, 'zamalo me nisi upropastio, da nije bilo milosti Gospodara moga, i ja bih se sada mučio.'» [99]

[99] Es-Saffat, 50-57.

Uzvišeni Allah govori o tome da će stanovnici dženneta pitati jedni druge o stanjima u kojima su se nalazili na dunjaluku sve dok ne pogledaju čovjeka koji je negirao proživljenje, a koji će biti u džehennemu. Ovo je najočitije tumačenje navedenog ajeta. Postoje još dva tumačenja:

1. Meleki će upitati ove stanovnike dženneta: «Hoćete li da pogledate?». Ovo mišljenje prenosi 'Ata' od Ibn 'Abbasa.

2. Allah, dž.š. će pitati stanovnike dženneta: «Hoćete li da pogledate?» Ispravno je prvo tumačenje po kome će pitanje postaviti vjernik svojim sagovornicima.

U Taberanijevom *Mu'džemu* bilježi se od Ebu Umame: «Neko je upitao Allahovog Poslanika, s.a.v.s.: 'Hoće li se stanovnici dženneta međusobno posjećivati?' On je odgovorio: 'Džennetlije na višem stepenu će posjećivati one na nižem stepenu, dok džennetlije na nižem stepenu neće posjećivati one na višem stepenu; izuzev onih koji su se voljeli u ime Allaha, oni će ići kud žele na jednim devama, s jastucima na sedlima!»

Ibn Ebu'd-Dunja bilježi od Alije: «Čuo sam Allahovog Poslanika, s.a.v.s. kako govori: 'U džennetu ima drvo ispod kojeg će izaći zlatni konji, osedlani i zauzdani, koji neće imati bioloških potreba, jahat će ih neki stanovnici dženneta i letjeti s njima gdje god hoće. Džennetlije na nižem stepenu nagrade od njih pitat će: *Gospodaru, zbog čega si ovim Svojim robovima dodijelio ovakvu počast?* Bit će im odogovoreno: *Oni su kla-*

njali noću dok ste vi spavali, postili su dok ste vi mrsili, dijelili su dok ste vi škrtarili i borili su se dok ste vi pokazali kukavičluk.'»

Džennetska čaršija

U Muslimovom *Sahihu* bilježi se od Enesa da je Allahov Poslanik, s.a.v.s. rekao: «U Džennetu doista ima jedna čaršija u koju će džennetlije dolaziti svakog petka, kad će im zapuhati vjetar sjevernjak koji će im se unositi u lica i odjeću, što će im još povećati ljepotu i ljupkost. Tako će se ljepši i ljupkastiji vratiti svojima i oni će im reći: 'Vi ste, Allaha nam, od kako ste otišli postali još ljepši i ljupkiji!?', a oni će im odgovoriti: 'Bogme ste vi, od kako smo otišli, postali još ljepši i ljupkiji!»

DVADESETČETVRTO POGLAVLJE

HOĆE LI DŽENNETLIJE VIDJETI SVOG GOSPODARA, SLAVLJENOG I UZVIŠENOG?

Ovo poglavlje ima naročitu važnost i mjesto u odnosu na ostala poglavlja u našoj knjizi, jer je viđenje Boga cilj za koji se natječu vjernici. Svi vjerovjesnici i poslanici se slažu u tome da je viđenje Boga na budućem svijetu istina, a negiraju je samo novatori i heretici, ta partija zablude, sljedba Iblisa prokletog. Slijede argumenti koji potvrđuju mogućnost viđenja Gospodara:

1. Riječi koje je Uzvišeni Allah uputio Svom sagovorniku Musau, a.s.:

«'Nećeš Me vidjeti, ali pogledaj u ono brdo, pa ako ono ostane na svome mjestu, vidjet ćeš Me!' I kad se Gospodar njegov onom brdu otkri, On ga sa zemljom sravni.»[100]

Bilo bi krajnje apsurdno da Allahov sagovornik od svog Gospodara traži nešto što mu nije primjereno i čije traženje Allah nije osporio - da je posrijedi bilo nešto apsurdno, On bi mu to svakako osporio. Međutim, Allah mu je odgovorio: «Nećeš Me vidjeti!», nije rekao: «Ne možeš Me vidjeti!» Pored toga, svoju odričnost nije

[100] El-E'raf, 143.

propratio česticom za pojačanje, kako je to učinio u ajetu: «On nikada neće poželjeti...» [101]

Najviše što se u ovom smislu može kazati jest da ovosvjetske Musaove snage nisu dostatne za viđenje Allaha na ovome svijetu, što dodatno pojašnjava činjenica da brdo, sa svom svojom snagom, neće moći da se održi nakon što mu se On otkrije na ovom svijetu, pa kako bi se onda održao slabašni čovjek?

2. Riječi Uzvišenog Allaha: «I bojte se Allaha i znajte da ćete pred Njega stati.» [102]

Jezičari su jedinstveni u tome da susret, kad se odnosi na živog i zdravog vida podrazumijeva sučeljenje i viđenje. Štaviše, brojni su hadisi koji govore o tome da će Ga, Uzvišen je On, na platou Sudnjeg dana vidjeti i licemjeri i nevjernici, kako je to zabilježeno u sahihima Buharije i Muslima u hadisu koji govori o Božijem pokazivanju, kojeg ćemo saznati nešto kasnije.

3. Riječi Uzvišenog Allaha: «One koji čine dobra djela čeka nagrada, i više od toga (و زيادة)!» [103]

Allahov Poslanik, a.s. tumači da Allahove, dž.š. riječi *ve zijadeh* znače *gledanje u lice Allaha Plemenitog.* **Ovakvo tumačenje bilježi Muslim u svom *Sahihu* od Suhejba, El-Hasan ibn 'Urfeh od Enesa, Ibn Džerir od Ka'ba ibn 'Udžreta i Ubejj ibn Ka'ba, a Imam**

[101] El-Bekare, 95.
[102] El-Bekare, 223.
[103] Junus, 26.

Ahmed od Ebu Musaa. I ostali ashabi navode ovo tumačenje. Ibn Džerir ga bilježi od Ebu Bekra es-Siddika, Huzejfe i Ebu Musaa, a prenosi ga i Ibnu'l-Mubarek od Ebu Musaa. Prenosi se, također, od Ibn Mes'uda, a i velika grupa tabi'ina [104] je zastupala navedeno tumačenje.

4. Riječi Uzvišenog Allaha:

«Uistinu, oni će toga dana od Gospodara svoga zaklonjeni biti.» [105]

Jedna od najvećih kazni nevjernicima bit će to što im Allah neće dozvoliti da Ga vide, pa kada Ga ne bi vidjeli vjernici i čuli Njegov govor, onda bi i oni bili «zaklonjeni» poput nevjernika. Imam Šafija i drugi imami uzimaju ovo kao argument o viđenju Allaha, dž.š.

Šafija kaže: «Pošto Allah neće dozvoliti nevjernicima da Ga vide iz Svoje srdžbe prema njima, u tome je dokaz da će ga vjernici vidjeti zahvaljujući Njegovom zadovoljstvu njima.»

Er-Rebi' kaže: «Ebu 'Abdullah, da li si i ti toga stajališta?» «Jesam», rekao je on «i s tim Allahu iskazujem vjeru!»

5. Riječi Uzvišenog Allaha: «Pogledi do Njega ne mogu doprijeti (لا تدركه الأبصار), a On do pogleda dopire.» [106]

[104] Tabi'ini su generacija muslimana nakon ashaba Allahovog Poslanika, s.a.v.s.
[105] El-Mutaffifin, 15.
[106] El-En'am, 103.

Ovaj ajet se uzima kao argument na osnovu kojeg se negira mogućnost viđenja Allaha, dž.š., ali istovremeno može poslužiti i kao dokaz koji potvrđuje tu mogućnost. Tako Ibn 'Abbas kaže da riječi Allaha, dž.š.: *La tudrikuhu'l-ebsar*, znače *Ne mogu Ga obuhvatiti pogledi*. Katade ih tumači na slijedeći način: «Allah je veći nego što ga pogledi mogu obuhvatiti.» 'Atijja kaže: «Gledat će Ga, ali Ga neće moći obuhvatiti pogledom.» Naime, nemoguće je da Njega obuhvati bilo ko, već je On taj koji obuhvata sve.

6. Riječi Uzvišenog Allaha: «Toga dana će neka lica blistava biti, u Gospodara svoga će gledati». [107]

Ibn Mirdevejh u svom tefsiru navodi predaju od 'Abdullaha ibn 'Amra ibnu'l-'Asa koji prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s. ovako protumačio navedene ajete: «'Toga dana će neka lica blistava biti' od sjaja i ljepote, 'u Gospodara svoga će gledati' u lice Uzvišenog Allaha.» Ibn 'Abbas ih tumači: «Gledat će lice svog Uzvišenog Gospodara.» Jezid ibn Harun prenosi El-Hasanovo tumačenje navedenih ajeta, naime: «Gledala su svog Gospodara, Slavljenog i Uzvišenog.»

Hadisi koji upućuju na viđenje Allaha, dž.š. na budućem svijetu su *mutevatir*. [108] Prenose ih: Ebu Bekr, Ebu Hurejre, Ebu Se'id, Džerir ibn 'Abdullah, Suhejb, Ibn

[107] El-Kijame, 22-23.

[108] Mutevatir je onaj hadis kojeg od početka do kraja njegovog seneda prenosi toliki broj ljudi da uopće ne možemo posumnjati u njegovu vjerodostojnost. To je hadis sa najvećim stepenom autentičnosti.

Mes'ud, 'Ali ibn Ebu Talib, Ebu Musa, 'Adijj ibn Hatim, Enes ibn Malik, Burejde, Ebu Rezin, Džabir, Ebu Umame, Zejd ibn Sabit, 'Ammar, 'Aiša, Ibn 'Umer, Ubejj ibn Ka'b ibn 'Udžre, Fudale ibn 'Ubejd i dr. (Ovjde ćemo se zadovoljiti sa navođenjem samo nekih od njih koje držimo dostatnim da budu potpora stajalištu).

U hadiskim zbirkama Buharije i Muslima bilježi se od Ebu Hurejre da su ljudi pitali: «Allahov Poslaniče, hoćemo li vidjeti našeg Gospodara na Sudnjem danu?» Allahov Poslanik, s.a.v.s. je njih upitao: «Smeta li vam šta da gledate Mjesec u noći uštapa?» Oni su rekli: «Ne». On je opet upitao: «Smeta li vam šta da gledate Sunce kad nema ni jednog oblaka?» Oni su odgovorili: «Ne». Poslanik je na to rekao: «Tako ćete, doista, vidjeti i Njega.»

U istim hadiskim zbirkama bilježi se od Kajsa ibn Ebu Hazima: «Sjedili smo kod Vjerovjesnika, s.a.v.s. i on je pogledao u Mjesec te noći uštapa i rekao: 'Doista ćete vidjeti svog Gospodara očima, kao što vidite ovaj Mjesec; nimalo Ga manje nećete vidjeti. Stoga nastojte da vas ništa ne omete od klanjanja namaza prije izlaska i prije zalaska Sunca!'. Zatim je proučio ajet: 'I veličaj Gospodara svoga, zahvaljujući Mu, prije sunčeva izlaska i prije zalaska.'» [109]

U Muslimovom *Sahihu* bilježi se od Suhejba: «Rekao je Allahov Poslanik, s.a.v.s.: «Kad stanovnici

[109] Kaf, 39.

dženneta uđu u njega, Uzvišeni Allah će reći: 'Želite li da vam dam još nešto?' Oni će odgovoriti: 'Nisi li osvijetlio naša lica? Nisi li nas uveo u džennet?' Onda će Allah skloniti zastor, te im neće biti dato ništa draže od gledanja u svog Gospodara.» Zatim je Poslanik proučio ajet: «One koji čine dobra djela čeka nagrada, i više od toga!»

Navest ćemo, također, ono što su rekli neki ashabi, tabi'ini i istaknuti muslimanski učenjaci poslije njih o viđenju Allaha, dž.š. na budućem svijetu.

Ebu Bekr je proučio ajet: «One koji čine dobra djela čeka nagrada, i više od toga!», pa su ga ljudi pitali: «Šta znači u ovom ajetu *ez-zijadeh (i više od toga)* o halifo Allahovog Poslanika?» On je odgovorio: «Gledanje u lice Allaha, Slavljenoga i Uzvišenoga.» Slično se prenosi od Huzejfe i Ebu Musaa.

Od 'Ammareta ibn 'Ubejda se prenosi da je rekao: «Čuo sam Aliju kako govori: 'Potpuna sreća je ulazak u džennet, a gledanje lica Allaha, Slavljenoga i Uzvišenoga, je u džennetu.'»

Od 'Abdullaha ibn Hakima se prenosi da je rekao: «Čuo sam 'Abdullaha ibn Mes'uda kako govori u džamiji u Kufi: 'Tako mi Allaha, nema nijednog ljudskog stvora a da njegov Gospodar neće na Sudnjem danu nasamo ostati sa njim onako kako neki od vas nasamo bude sa Mjesecom u noći uštapa; tada će ga upitati: *Šta te je, čovječe, zavelo od Mene? Na koji način si se odazvao vjerovjesnicima?*'»

Ibn Džerir kaže: «U poglavlju o viđenju Allaha, dž.š. nalaze se dvadeset tri prenosioca hadisa koji govore o tome.»

Ed-Darekutni navodi da je Jahja ibn Me'in rekao: «Imam sedamnaest hadisa o viđenju Allaha, dž.š. i svi su vjerodostojni (*sahih*).»

El-Bejheki kaže: «Nije preneseno ni od jednog ashaba da se nije slagao sa mogućnošću viđenja Allaha, dž.š. Da je bilo neslaganja među ashabima o ovom pitanju, to bi neslaganje došlo do nas, kao što nam je preneseno, npr., njihovo razilaženje oko toga da li će Allah, dž.š. biti viđen na način kako mi gledamo na ovom svijetu ili drugačije.»

Omer ibn 'Abdulaziz je pisao nekim svojim službenicima: «Bogobojaznošću se Allahovi robovi čuvaju od Njegove srdžbe, zbog nje će se družiti sa Allahovim vjerovjesnicima, zbog nje će se radovati njihova lica i gledati svog Stvoritelja.»

El-Hasan kaže: «Kad bi neki ljudi znali da neće vidjeti svog Gospodara na budućem svijetu, svehli bi od tuge na ovom svijetu.»

El-E'meš kaže: «Najpočašćeniji će biti oni stanovnici dženneta koji budu imali mogućnost da gledaju Allaha, Slavljenoga i Uzvišenoga.»

DVADESETPETO POGLAVLJE

O VJEČNOSTI I NEPROLAZNOSTI DŽENNETA

Posigurno se zna da je Allahov Poslanik, s.a.v.s. govorio o vječnosti dženneta.

Uzvišeni Allah kaže: «A srećni će u džennet; dok je nebesa i Zemlje, u njemu će boraviti, - osim ako drukčije Gospodar tvoj ne odredi (إلا ما شاء ربك) ; biće to dar koji će neprekidno trajati (عطاء غير مجذوذ).»[110]

Nema proturječnosti u ovom ajetu između riječi *'ata'en gajre medžzuz* (*biće to dar koji će neprekidno trajati*) i riječi *illa ma ša'e Rabbuke* (*osim ako drukčije Gospodar tvoj ne odredi*). **Ma'mer bilježi od Ed-Dahhaka**: «Ovo se odnosi na one koji će izaći iz džehennema i ući u džennet. Oni će vječno boraviti u džennetu izuzev perioda koji provedu u džehennemu.»

Učenjaci iz kasnijih generacija su zauzeli tri različita stava o pitanju vječnosti dženneta i džehennema, odnosno njihovom prolaznom karakteru. Radi se o slijedećim mišljenjima:

1. Džennet i džehennem su prolazni, nisu vječni i stvoreni su.

---

[110] Hud, 108.

2. I džennet i džehennem su vječni.

3. Džennet je vječan, a džehennem je prolazan.

Stav o prolaznosti dženneta i džehennema zastupa Džehm ibn Safvan, predvodnik otpadničke sekte džehmija koji nikada nije imao sljedbenika iz reda ashaba i tabi'ina. Sunije su ih proglasili nevjernicima jer su oni lagali na Kur'an. Uzvišeni Allah kaže: «Džennetski plodovi su trajni, i hladovina njegova», dok oni tvrde da nisu trajni. On, također, kaže: «To će, doista, blagodat Naša biti, koja nikada neće prestajati», a oni kažu da će prestati.

U ajetu sure Hud koji je naveden na početku poglavlja nema proturječja između Allahovih, dž.š. riječi *'ata'en gajre medžzuz* (*biće to dar koji će neprekidno trajati*) i Njegovih riječi *illa ma ša'e Rabbuke* (osim ako drukčije Gospodar tvoj ne odredi). Najbolje tumačenje ovog ajeta jeste da se odredba Gospodara odnosi na to da kategorija srećnih Allahovih robova neće boraviti u džennetu na Dan polaganja računa i ima značenje izuzimanja (naime, bit će u džennetu vječno, izuzev na Dan polaganja računa pred Gospodarom, prim. prev.)

Naki kažu: «Kada Arapi žele izuzeti nešto što je jednako obilno kao i ono u odnosu na šta se pravi izuzimanje, odnosno ako je još obilnije od njega, tada čestica za izuzimanje u cijelosti poprima značenje čestice *i*. Prema tome, smisao gornjeg ajeta bio bi sljedeći: 'I još, povrh toga, koliko Allah bude htio, sve dok budu trajali nebesa i Zemlja!'»

Druga grupa učenjaka, pak, zastupa mišljenje da Allah, dž.š. u ovom ajetu obavještava da će srećni biti vječno u džehennemu, ali je to u okviru Allahovog htijenja i volje (naime, ako bi htio, Allah bi ih mogao izvesti iz dženneta, prim. prev.). Tako, npr., Allah, dž.š. kaže u Kur'anu:

«A da hoćemo, Mi bismo učinili da iščezne ono što smo ti objavili.» [111] «A Allah će, ako hoće, srce tvoje učiniti nepokolebljivim.» [112]

Zajedničko svim ovim stavovima jeste da Allah govori o tome da će srećni trajno boraviti u džennetu, osim kada On to ne bude htio, a to podrazumijeva vrijeme njihovog boravka na ovom svijetu, u Berzehu, stajanje na Sudnjem danu, prelazak preko Sirat-ćuprije, boravak nekih od njih u džehennemu određeno vrijeme i svako drugo vrijeme koje Allah odredi. Stoga, navedeni ajet (na početku poglavlja) možemo svrstati u *mutešabih* [113] ajete.

U hadiskim zbirkama Buharije i Muslima bilježi se od Ebu Se'ida da je Vjerovjesnik, s.a.v.s. rekao: «Smrt će doći u liku crnog ovna, pa će zastati izme-

[111] El-Isra', 86.

[112] Eš-Šura, 24.

[113] *Mutešabih* ajeti su nedovoljno jasni kur'anski ajeti. Na njih se ukazuje u 7. ajetu sure Alu 'Imran: «On tebi objavljuje Knjigu u kojoj su jasni ajeti; oni su glavnina knjige, a drugi su manje jasni». Većina komentatora Kur'ana smatra da njihova istinska značenja zna samo Allah, dž.š., a mi, kao vjernici, smo dužni da u njih vjerujemo (S.M.H. Tabataba'i, *Kur'an u islamu*, preveli E. Karić i N. Čančar, Kulturno odjeljenje Ambasade Islamske Republike Irana, Beograd, 1991, str. 42-43).

đu dženneta i džehennema. Zatim će biti rečeno: 'O stanovnici dženneta', a oni će se pojaviti zabrinuti, i bit će rečeno: 'O stanovnici džehennema', a oni će se pojaviti radosni. Onda će biti upitani: 'Znate li šta je ovo?' Oni će odgovoriti: 'Da. To je smrt'. Potom će ona biti zaklana između dženneta i džehennema i bit će rečeno: 'O stanovnici dženneta, vječno ćete u njemu boraviti i nećete umirati; o stanovnici džehennema, vječno ćete u njemu boraviti i nećete umirati.'»

Kada je u pitanju vječnost džehennema, Šejhu'l-islam (Ibn Tejmijje) kaže da o tome postoje dva stava koja se prenose od ranih generacija muslimana. Ja smatram da ih ima sedam:

1. Da oni koji uđu u džehennem, neće izaći iz njega nikada, što je stav haridžija i mu'tezilija.

2. Da će stanovnici džehennema biti kažnjavani u njemu određeno vrijeme, zatim će doživjeti transformaciju, poprimit će vatrenu narav koja će im biti ugodna zato što ona odgovara njihovoj prirodi. Ovo je stav Ibn 'Arebija.

3. Da će stanovnici džehennema biti kažnjavani u njemu određeno vrijeme, a zatim izaći iz njega, gdje će ih zamijeniti drugi. Ovaj stav se ocjenjuje neistinitim u Kur'anu, a.š.:

«Oni govore: 'Vatra će nas doticati samo neko vrijeme'. Reci: 'Da li ste o tome dobili od Allaha obećanje

jer, Allah će sigurno ispuniti obećanje Svoje ili na Allaha iznosite ono što ne znate?'»[114]

Pomenuti stav zastupaju Židovi.

4. Stanovnici džehennema će izaći iz njega, ostat će džehennem ali niko neće biti kažnjavan u njemu. Ovaj stav je u suprotnosti sa Kur'anom i Sunnetom.

5. Džehennem je prolazan sam po sebi jer je stvoren i njegov nastanak ne dopušta mogućnost da bude trajan. Ovo je stav Džehma i njegovih sljedbenika.

6. Okončaće se život i kretnje stanovnika džehennema, tako da neće više osjećati bol, što je stav Ebu'l-Huzejla el-'Allafa.

7. Allah, Stvoritelj džehennema, učinit će ga prolaznim i odredit će mu rok trajanja.

Šejhu'l-islam kaže: «Ovaj stav se prenosi od Omera, Ibn Mes'uda, Ebu Hurejre, Ebu Se'ida i drugih.» 'Abd ibn Humejd, jedan od najboljih poznavalaca hadisa, prenosi da je Omer rekao: «Kad bi džehennemlije ostali u džehennemu koliko ima pijeska na pješčanim brežuljcima, i pored toga doći će dan kada će izaći iz njega.»

Prenosi se od Omera da je, tumačeći svoj stav, naveo ajet Uzvišenog Allaha:

«Ostat će u njemu duga vremenska razdoblja.»[115] A za potvrdu njegovog seneda, dovoljan je njegov autoritet.

---

[114] El-Bekare, 80.
[115] En-Nebe', 23.

Oni koji zastupaju vječnost džehennema, argumentuju svoj stav konsenzusom učenjaka o njegovoj vječnosti (međutim, konsenzus u ovom pitanju nije postignut) i time da Kur'an upućuje na trajnost džehennemske kazne. Istina je da Kur'an ukazuje na to, ali je sporno da li je sam džehennem prolazan ili vječan. Kur'an upućuje na to da će stanovnici džehennema biti trajno kažnjavani u njemu sve dok on bude postojao.

Razlika u trajanju dženneta i džehennema se šerijatski i racionalno, ogleda u nekoliko aspekata:

1. Allah obavještava o trajnosti užitka stanovnika dženneta i vječnosti samog dženneta, a kad govori o džehennemu, onda govori samo o tome da će njegovi stanovnici ostati u njemu i da neće izaći iz njega. Razlika između ovih dvaju vijesti je očita.

2. Allah, dž.š. u Kur'anu na tri mjesta, govoreći o džehennemu, upućuje na to da on nije vječan:

«Vatra će biti prebivalište vaše, u njoj ćete vječno ostati, osim ako Allah drukčije ne odredi.» [116]

«Dok je nebesa i Zemlje, u njemu će ostati, - osim ako drukčije Gospodar tvoj ne odredi.» [117]

«Ostat će u njemu duga vremenska razdoblja.» [118]

Govoreći šta će učiniti sa stanovnicima džehennema, Allah, dž.š. kaže: «Gospodar tvoj, zaista, radi ono što

[116] El-En'am, 128.
[117] Hud, 107.
[118] En-Nebe', 23.

želi», [119] a govoreći o nagradi za stanovnike dženneta, kaže da je to «dar koji će neprekidno trajati», što upućuje na to da Allah, dž.š. želi učiniti nešto o čemu nas nije izvjestio govoreći posebno o džehennemu. Radi se o tome da je kazna u njemu privremena i nije uslovljena džennetskom nagradom.

Džennet je posljedica Allahove, dž.š. milosti, a džehennem je posljedica Njegove srdžbe. Ali, Njegova milost nadvladava Njegovu srdžbu i prethodi joj, kao što je navedeno **u *Sahihu*, u hadisu kojeg prenosi Ebu Hurejre od Vjerovjesnika, s.a.v.s.**: «Kada je Allah odlučio stvoriti stvorenja, On je zapisao u Knjizi koja se nalazi kod Njega na 'Aršu: 'Moja milost nadvladava moju srdžbu.'» Pošto Njegovo zadovoljstvo prethodi Njegovoj srdžbi i nadvladava je, nemoguće je izjednačiti ono što za posljedicu ima milost i ono što za posljedicu ima srdžbu.

Ono što je u milosti, to je ono što je bilo poželjno kao takvo, dok je ono što je u srdžbi stvoreno da bude izbjegnuto, kao sredstvo, pa je stoga preteknuto budući da ono, kao takvo, nije bilo cilj.

Džennetske blagodati su od Allaha, a džehennemske kazne su posljedica čovjekovih loših djela. Allah, dž.š. kaže:

«Kaži robovima Mojim da sam Ja, zaista, Onaj koji prašta i da sam milostiv, ali da je i kazna Moja, doista, bolna kazna!» [120]

[119] Hud, 107.
[120] El-Hidžr, 49-50.

«Neka znate da Allah strogo kažnjava, ali i da prašta i da je milostiv.» [121]

Ono što je posljedica djelovanja Allahovih imena i svojstava ima onoliku trajnost koliku i ta imena i svojstva. Međutim, ona ne odražavaju činjenicu da je On neminovno Onaj koji kažnjava trajno.

[121] El-Maide, 98.

DVADESETŠESTO POGLAVLJE

KO ĆE POSLJEDNJI UĆI U DŽENNET?

U hadiskim zbirkama Buharije i Muslima bilježi se od Ibn Mes'uda: «Rekao je Allahov Poslanik, s.a.v.s.: 'Ja, doista znam stanovnika džehennema koji će posljednji izaći iz njega i stanovnika dženneta koji će posljednji ući u njega. Jedan čovjek će izaći iz džehennema pužući, pa će mu Allah reći: *Idi i uđi u džennet*. Učinit će mu se da je pun, pa će se vratiti i reći: *Gospodaru, našao sam ga punim*. Allah će mu na to reći: *Idi i uđi u džennet, imat ćeš poput dunjaluka i deset takvih*. čovjek će reći: *Zar se Ti šališ sa mnom, a Ti si Vladar?'*» Ibn Mes'ud dodaje: «Vidio sam Allahovog Poslanika, s.a.v.s. kako se smije toliko da su mu se vidjeli kutnjaci.» **Muslim navodi sličnu predaju od El-Mugire ibn Šu'beta.**

U Muslimovom *Sahihu* bilježi se od Ebu Zerra: «Rekao je Allahov Poslanik, s.a.v.s.: «Ja, doista, znam stanovnika dženneta koji će posljednji ući u njega i stanovnika džehennema koji će posljednji izaći iz njega. Jedan čovjek će biti doveden na Sudnjem danu, pa će biti rečeno: 'Pokažite mu njegove male grijehe, a sklonite od

njega njegove velike grijehe'. Bit će mu izloženi njegovi mali grijesi, pa će mu Allah reći: 'Radio si tog dana to i to, tako i tako'. Čovjek će potvrditi: 'Da', neće moći to poreći, ali će se brinuti da mu ne izlože njegove velike grijehe. Bit će mu rečeno: 'Tebi su loša djela zamijenjena dobrim'. čovjek će reći: 'Gospodaru, uradio sam stvari koje ne vidim ovdje'.» Ebu Zerr dodaje: «Vidio sam Allahovog Poslanika, s.a.v.s. kako se smije toliko da su mu se vidjeli kutnjaci.»

DVADESETSEDMO POGLAVLJE

O ONIMA KOJI ZASLUŽUJU RADOSNU VIJEST

Uzvišeni Allah kaže: «A one koji vjeruju i dobra djela čine obraduj džennetskim baščama kroz koje će rijeke teći». [122]

On, također, veli: «Onima koji govore: 'Gospodar naš je Allah' pa poslije ostanu pri tome - dolaze meleki: 'Ne bojte se i ne žalostite se, i radujte se džennetu koji vam je obećan'». [123]

U Kur'anu ima mnogo ajeta koji vjernicima donose radosne vijesti o džennetu, a on se postiže sa tri stvari: imanom, bogobojaznošću i iskrenim djelovanjem u ime Allaha, dž.š. u skladu sa Sunnetom Poslanika, a.s. Na one koji ispunjavaju ta tri načela odnosi se radosna vijest, a ne i na ostale ljude. Na njima se, dakle, temelje radosne vijesti Kur'ana i Sunneta, njima su zajednička dva načela: iskrenost u pokornosti Allahu i dobročinstvo Njegovim stvorenjima. Potom se svode na jednu karakteristiku da čovjek voli ono što Gospodar Uzvišeni voli.

Ima sedamdeset i nekoliko djela koja čine sastavne dijelove gornjeg načela. Najveće od tih djela jeste izgo-

[122] El-Bekare, 25.

[123] Fussilet, 30.

varanje riječi *La ilahe illallah (Nema boga sem Allaha)*, a najmanje skloniti prepreku sa puta. Između ova dva djela su ostali sastavni dijelovi, gdje spada i: vjerovanje u sve ono o čemu je Poslanik, a.s. izvjestio i pokoravanje Poslaniku, a.s. u svemu što je naredio, odobravajući to i nalazeći u tome zadovoljstvo.

Onaj ko tvrdi da iman podrazumijeva riječi bez djela ili da iman podrazumijeva riječi, a da djela spadaju u vjerozakon, on je *murdžija.*[124] Onaj ko tvrdi da se iman može povećati, ali ne i smanjiti, također je murdžija. Onaj ko tvrdi da je njegov iman poput imana meleka je, također, murdžija. Odredba, bilo dobrog ili lošeg, slatkog ili gorkog, dragog ili mrskog, propisana je od Allaha. Allah ju je odredio i propisao Svojim robovima, i niko od njih nije izuzet od Allahove volje, niti će ga ona mimoići. Naprotiv, svakom od njih će se dogoditi ono što mu je Allah odredio.

Blud, krađa, konzumiranje alkohola, ubistvo, uzimanje nedozvoljenog imetka, mnogoboštvo i svi ostali grijesi postoje na osnovu Allahove odredbe, ali to nije isprika nijednom Allahovom stvorenju (da ih može činiti, prim. prev.) već očit Allahov dokaz njima. Allah neće biti pitan za ono što čini, a Njegova stvorenja hoće.[125]

---

[124] *Murdžije*, kao jedna od najstarijih muslimanskih sekti, naučavali su da djela nisu sastavni dio vjere, a status velikog griješnika su prepuštali Bogu.

[125] Bit će pitani za svoja djela shodno propisima Šerijata. Uzvišeni Allah je stvoritelj i dobrih i loših djela, a ljudi su stjecatelji tih djela. To što je Allah stvorio zlo, ne znači i da ga je naredio, naprotiv stvorio ga je u drugu svrhu. Naredba nije isto što i stvaranje: «Samo On stvara i naređuje» (El-E'raf, 54.) Napravljena je razlika između stvaranja i naređivanja veznikom *i*.

Mi ne tvrdimo da će bilo ko od onih koji se okreću prema Kibli biti u džehennemu zbog svojih grijeha, osim ako se tako navodi u hadisu, niti tvrdimo za bilo koga da će biti stanovnik dženneta zbog dobrih djela koje je učinio, osim ako se tako navodi u hadisu. Zadovoljavamo se time da se oni okreću prema Kibli, te nikoga od njih ne proglašavamo nevjernikom zbog grijeha, niti ga izopćavamo iz islama, osim ako se tako navodi u hadisu.

Dedždžal je istina, kaburska patnja je istina, vrelo (*havd*) Muhammeda, s.a.v.s. je istina, sirat-ćuprija je istina, ploča pomno čuvana (*El-levhu'l-mahfuz*), iz koje se prepisuje odredba ljudskih djela na osnovu prethodne odluke Allaha, dž.š. je istina i zauzimanje (*šefa'at*) je istina. Onaj koji vrijeđa ashabe Allahovog Poslanika ili jednog od njih, ili mu pripisuje neku mahanu je pokvareni *rafidija*. [126] Ljubav prema ashabima je sunnet, dova za njih je dobro djelo, ugledanje na njih je *vesilet* [127], a oponašanje njihovih djela je vrlina.

Četverica pravopostupajućih halifa su najbolji ljudi nakon Allahovog Poslanika, s.a.v.s. i nikome nije dopušteno da ljaga jednog od njih. Ko to učini, njega vladar mora sankcionisati, ne smije preći preko takvih njegovih postupaka.

---

[126] *Rafidije* su ekstremna ši'itska sekta.

[127] U islamu nema posredništva između Boga i stvorenja. Svaki se čovjek može direktno obraćati svome Gospodaru. Međutim, možemo očekivati Allahovu milost i nagradu ukoliko slijedimo Njemu odane robove, među kojima su i prva četverica halifa. U tom smislu trebamo razumijeti pojam *vesilet*.

SADRŽAJ